

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

4932

Biblioteca
Semănătorul

Mihail Gaşpar.

Blăstăm de mamă

Editura
Librăriei diec.
Arad.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Mitropolie
Sibiu
4932

Semănătorul

Bibliotecă de popularizare literară si științifi

Numărul 40 fileri.

Au apărut:

Nr. 1. *Alexandru Ciura*: Fraţii schiţe din răsb

Nr. 2 *Victor Stanciu*: Cuib de rândunică şi schiţe de popularizare ştiinţifică.

Nr. 3. *Ion Agârbiceanu*: Din viaţa preoţea schiţe.

Nr. 4. *Dr. Ioan Lupaş*: Din trecutul ziarist românești.

Nr. 5. *Dr. Ion Mateiu*: Şcoală şi educaţie pa ardelenești.

Nr. 5. *Al. S Iorga*: La chestiunea industriei n stre.

Nr. 7. *Ion Clopoţel*: Însemnări pe răboj.

Nr 8. *Ion Barac*: Pitelea Gâscariu sau Para ma leneşului, mult curioasă şi în stihuri a tuită.

Nr. 9 10. *Mihail Gaşpar*: Blăstăm de mamă man.

Pentru tot ce priveşte „Biblioteca mănătorul“ a se adresă Librăriei die zane din Arad.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mihail N. Gașpar.

Blăstăm de mamă

și

Domnișoara Marta.

„Biblioteca Semănătorul"
Editura Librăriei diecezane din Arad.
1916.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

2932

Tiparul Tipografiei diecezane Arad.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Blăstăm de mamă.

I.

Samuel Schwarz a căzut în sat cum cade nevoia după capul Românului. Fără de veste, ca din senin. Într'o dimineață neguroasă de toamnă, când firea pare că se pune în doliu, plângând înfundat frumoasele zile ale verii, două care mari, acoperite, se opriseră înaintea caselor lui Nicolae Brancu. Veniseră niște ani buni și Românul ridicase din belșugul lor clădirile mari, având locul acela gol în fruntea satului. Văzuse pe la orașe cum se grămădesc târgoveții totdeauna pe la respântiile drumurilor și când să hotărîse să-și pună temelie averii, Nicolae Brancu eră cu gândul la o dughiană frumoasă cu o crâșmuliță cercetată lângă ea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Plugăritul nu mai hrănește în ziua de azi ca mai demult, ș'apoi nici oamenii de acum nu se îndestulesc cu puținul de care aveau trebuință bătrânii.

Să schimbă vremea și oamenii după dânsa. Din copilul lui, singurul care-i mai rămase din trei, nu voiă să facă plugar.

Ce să-l mai bată ploile, să-l arză soarele la munca grea a ogorului, putând să ducă o viață mai bună, mai liniștită, stând după tarabă.

Văzuse el bine pe la oraș cum curge banul în casa omului harnic.

Ș'apoi cu dughianul nu-i omul ca și cu pământul. Aici așezi marfa în rafturi și aștepți să-ți vie câștigul.

La pământ nu e așa. Tu te trudești de ari, sameni, ș'apoi stai și aștepți cu mâna în sân și cu ochii la ceriu. Tu pui pământul — și cine știe de ajungi să-i iai și rodul. Îți es peri albi până ce ajungi să zici un „bogdaprost" văzând vlaga unei munci grele grămădită în hambar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De aceea să apucă Brancu să zidească casele mari din mijlocul satului.

Eră un Român deschis la cap, cu scaun bun la minte, pe care îl pusese nevoia anilor trecuți. Să gândeà să-și aducă un neguțător în case, care-i va plăti bine chiria și la care va da apoi copilul să învețe, iar când copilul a fi mare și învățat, o să treacă el în locul străinului.

Așa a găsit pe Samuel Schwarz, jidovul din orașul apropiat, care de mult își pusese în gând să fericească satul, dar nu putù, căci Românii dracului nu voiau să-i dee case nici loc.

Bagseama presimțiseră în sufletul lor curat și senin că-i mai bine așa, să rămână ei de ei, cum s'au pomenit din bătrâni.

Ei, dar s'a întâmplat vezi altfel.

De cum opriră carele în fața caselor, de prin vecini se adunaseră în grabă câțiva Români, dând curioși târcoale în jurul lor.

Brancu eși în poartă.

De sub corvada unui car se vădì un cap ascuns cu desăvârșire într'o căciulă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

miel, lăsând să se vadă numai un nas zdravăn, coroboiat, ca cel de huliu, hrăpăreț, adăpostind la rădăcina sa doi ochi mici, ageri și vicleni.

De sus, din pâcla închisă cerneà o ploaie fină și măruntă ca stoarsă din sâtă.

Brancu, cum deduse cu ochii de namila aceea încăciulită, se apropie de car strigând.

D-ta eşti jupâne Sami? Cam slabă zi ți-ai ales.

— Ei, cum s'o nimerit! Vrut eu să fi fost altcum, dar cum dă Dumnezo.

— Bine că ai venit! Să tragă carele în ogradă.

În acel timp de sub corvadă pătrunsă un alt glas, întins și piţigăiat, mai mult cântat, întrebând:

— Sami, am ajuns?

Jidovul nu ținu să răspundă, ci îmboldi cărăușul care dete biciu cailor și carele grele se urniră cârțăind spre poarta, care se deschise larg, primitoare, ca o uriașă gură hăloasă în gardul de scânduri înnecat cu păcură, ca să fie mai trainic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un Român, cu sumanul întors și cu pălăria cu obezile slobozite pe ochi, slobozì un nor albastru din luleà și zise vecinului de lângă el.

— O adus Brancu pe dracu în casă și nevoia în sat.

Om vedeà! — grăì acesta și să uità în sus.

Ploaia continuă să cearnă mărunt din ceriul închis și fumuriu. Prin fundul grădinilor niște câni începuseră a se hârjonì. Lătratul lor sunà a pustiu în cuprinsul de jale al toamnei.

Porțile lui Brancu se închiseră pe urma carelor și oamenii adunați afară se perdură prin vecini.

A doua zi dimineața, când eșiseră vecinii în drum să se mai vadă, avură ce vedeà.

Ușa mare verde, care până eri erà închisă, se răsfățà cu aripile date în laturi în milocul caselor lui Brancu.

Deasupra ei o prăjină întărită legănà o sticlă cu ceva roșu într'ânsa, cuprinsă într'o cunună de ghije de brad.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De uşă atârnau nişte părechi de opinci, motche de bumbac, iar într'o ladă desfundată de-alături, se rătoiau lopeţi, dârjale de bice, şi alte unelte. Jos lângă trepte se ascundeà ca şi cum l-ar fi cuprins ruşinea, un butoiaş cu cătran. Deasupra uşii spânzurau în cea mai bună înţelegere un clăbăţ de miel, o perie de cai şi o măramă roşie împistriţată cu flori vinete şi verzi.

De pe după stoborii curţilor, muerile priveau curioase.

De când s'au pomenit, aşa ceva nu mai văzuseră la ele în sat. Parecă şi chipul satului s'a schimbat; nu mai e cel vechiu.

Pândind, după tarabă steteà în dimineaţa dintii Samuel Schwarz. Se învârteà prin dugheana aranjată, îşi mângâià barba iar ochii îi sclipeau de câte ori eşià în uşă şi priveà la sat.

Erà loc bun!

Ţărani chiaburi şi muncitori. Îi ştià el de pe când erà „groşiţer“ la oraş. Ştià însă şi aceea că's oamenii dracului. Cer-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bicoşi şi lungi la degete din cale afară.

Un lucru îl neliniştia şi doar de reuşita acestuia îşi legase S. Schwarz toate nădejdile sale când s'a hotărît pentru sat.

Oamenii de aici nu erau birtăreţi. Oamenii acestia nu ştiau să stee prin crâşmă, să-şi prăpădiască vremea şi banul.

Nu înzădar le eşise vorba, că sunt oamenii dracului.

Samuel Schwarz ştiă lucrul acesta

Şi prin creerul lui să părândaseră multe planuri, cari erau îndreptate toate spre un singur ţăl — cum să facă pe oameni să umble la el în crâşmă. Odată, o singură dată de i-ar puteà prinde în lăuntru la masă, încolo grija lui.

Planurile acestea trebuie să-l fi frământat şi când stând, pe trepte, îşi scoteà căciula dând bineţe de-o poştă Românilor cari treceau pe lângă el.

Cu oamenii mai erà ce mai erà, dar când treceà vre-o muere apoi Samuel îşi eşià cu totul din ţiţini. Îi eşià înnainte ţiindu-i drumul, o întrebà de sănătate, de co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pii, de-și mai aduce aminte de dânsul încă de pe când erà la oraș; o luà apoi de mână și o duceà cu sila în prăvălie unde-i scoteà minunătățile de podoabe. Mătăsuri, cârpe, ace, salbe, cu un cuvânt tot, ce puteà numai orbì ochii unei femei, treceau în șir nesfârșit pe dinaintea femeii.

Și în vreme ce scoteà de prin cutii „morunțișurile" lui, gura i-se pornià la vorbă ca o meliță, îmbătând cu desăvârșire pe acel ce ascultà.

Când apoi după o bună bucată de vreme femeea eșià uluită dela el, îi strigà din ușă.

— Să mai poftești vecină ș'altădată! O să-ți arăt lucruri și mai frumoase. Nu trebuie să cumperi! Nu... să vii numai să vezi... Și-și frecà mânile par'că făcuse târg bun.

Așa a mers în toată ziua.

Dar pare-că erà f ă c ă t u r ă, că oamenii nu se prea îndesà la jidov. Căscà ușa mare câtă-i ziua în golul uliței și nimenea nu venià să-i goniască urâtul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doar cărăuşi de pe la ocnele apropiate şi călători dacă se mai opriau dinaintea crâşmei. Cei din sat nu înzădar erau porecliţi de oamenii dracului.

Se ţineau departe.

Duminecile şi în sărbători însă, când stăteau după liturgie la vorbă, Samuel Schwarz puteà să audă lucruri, cari l-ar fi pus pe gânduri.

— Măi, Niculae — întrebau pe Brancu, — da cine te-a îndemnat să ne aduci pielea asta în sat mă?

— L'am adus să ne fie aci la mână răspundeà acesta, să nu mai alergăm pentru tot fleacul la oraş.

În ziua de azi vremea e ban şi banul e scump.

— Bine mă, dacă-i aşa, de ce n'ai adus un creştin? — se legà altul.

— Păi, dacă n'am găsit.

Tăceau românii. Ce mai erà să zică.

Numai Moş Ion Orbul nu se prea împăcà.

— Oameni buni, ziceà el, dacă o venit, fie aci — dar vorba că noi cum să ne

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

purtăm. M'am gândit eu așa, și i-am spus-o și părintelui... să nu ne ducem la el după nimic, salbă de om să nu vadă în dughian, dela o vreme o să vadă că nu-i treabă aici în sat și și-o luà c a t r a f u s e l e și s'o duce de unde-o venit... Și iată ne-am scăpat... De unde nu însă... să știți că nu-i bine. O să ne rupă în doi trei ani. Să ne ferească Dumnezeu, dar o să vedeți... Cunosc eu apucăturile lor... întii muerile o să ni-le adimenească apoi flăcăii... și ne-am dus și noi și moșiile...

Românii dădeau din cap gânditori. Știau ei bine, că vorbele lui Moș Ion sunt vorbe de aur, omul pățit a văzut multe... ș'apoi icoana moșiilor perdute le întrà ca o ghiață la inimă Auziseră ei pe la târguri, unde mergeau, de sate întregi pe cari le-a frânt câte un om de aceștia.

Se 'ngroziseră oamenii.

Și când mergând spre casă trebuiau să treacă pe dinaintea ușii jidanului puneau capul în pept și nu răspuneeau la binețele lui, cari năpădiau ca o ploae, de sus din ușă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Numai după ce treceau îşi ziceà între sine :

— Mă, vezi mă, cum ne linguşeşte... mama lui de „piele“...

— Hei, ne linguşeşte până ce ne-a prinde, apoi ne călare el pe noi... Până-i mic îi cu pălăria în mână, dar când s'a înţolit odată, să te ferească Dumnezeu...

— Greu lucru... răspundeà câte unul.

Iar când se despărţiau, în gând fiecare blăstămà pe Nicolae Brancu, pentru-că a vârît străinul acesta în icoana pacinică a vieţii lor liniştite de până acum.

Le erà nu ştiu cum pe suflet, erà ca o temere neînţeleasă, un fel de fricà nelămurită de care nu-şi puteà da seama dar pe care o presimţiau cu sufletul lor cinstit, plutind înnaintea lor.

Moş Ion Orbu, cum a ajuns acasă, şi-a adunat casa în jurul său şi le-a zis:

— Mă! să nu vă prind pe careva că-mi daţi pe la jidov, că vă rup picioarele! Fă, muere! ai auzit? şi ochii lui mici, ageri pătrunseră ca un sfredel în ochii muerii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iar în vremea aceasta Samuel Schwarz se învârteà în cuprinsul împărăţiei sale, mângăindu-şi barba, făurind planuri de înstărire grabnică şi aşteptând să-i deschidă cel dintâi cumpărător uşa prăvăliei.

II.

Vremea trecea repede. După o toamna lungă, ploioasă, dete o iarnă crâncenă peste ţară cu viscole mari, cu omături de cari nu s'a mai pomenit în sat. Venise chiar şi primăvara.

Samuel Schwarz îşi aşteptà încă tot muşteriile cari nu voiau să vină.

Ştià el de ce nu vin. Ştià că vreau să-l scoată din sat. N'ar fi fost vrednic de neamul căruia aparţinea dacă n'ar fi simţit această dispoziţie lentă.

Şi de cum s'a încredinţat că oamenii anume nu-i deschid uşa, în el s'a ridicat cerbicoşia tradiţională a evreului şi ridică la rândul seu mănuşa asvârlită de sat cu gândul săturat de ură:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Hai să vedem! Care o duce mai mult! — Vai de cel învins!

Învingătorul a fost Samuil Schwarz.

Firea Românului nu-i pentru acţiuni intensive.

Se mai însufleţeşte el din când în când şi în însufleţire ia şi hotărâri mari dar cine-i cunoaşte sufletul ştie că totul e — foc de pae.

Samuel Schwarz a ştiut aceasta mai bine ca ori-care altul. Trăise doar o viaţă întreagă în mijlocul acestui popor.

Când a luat lupta cu satul el a fost sigur de biruinţă.

Un an a ţinut resboiul între sat şi evreu, un an care l'a costat mult pe acesta

Dar a învins şi cu învingerea lui, se va înturnà capitalul risipit cu însutită dobândă.

După un an oemenii s'au săturat.

Ba unul, ba altul începeau să se năcăjiască, că ce rost are să nu umble pela jidov.

Atât mai au doar şi ei ca să se adune în zile ploioase când şi aşà nu se lucră, la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

câte un loc unde să-şi spună păsurile şi nevoile care-i pasc.

Mai veniseră de se aşezară în sat şi câteva familii de ocnari, cari lucră din greu şi câştigă mult.

Aceştia nu puteau fără crâşmă.

Pilda a atras de când îi lumea. Şi încetul pe încetul, înnainte de a puteà băgà de seamă satul întreg se aruncase în braţele lui Samuel Schwarz.

Ovreiul nu se schimbase.

Erà şi acum tot prevenitor şi slugarnic ca în ziua cea dintii, de acum venise în sat.

Dacă el făceà ce făceà, Frieda, nevasta lui făcu ceeace nu se mai pomenise în tot cuprinsul satului.

Poftià ţerancele mai bune în „salon“, le puneâ pe „foteruri“ şi le dedeà richer de cel roşu de care nu beuse nici chiar părintele satului.

Azi aşà, mâne aşà, prăvălia mergeà de de minune şi Schwarz îşi frecà îndestulit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mânile când eșia în dimineţile recoroase de vară, să se plimbe pe dinaintea casei.

Un gând îl neliniștea însă grozav.

Incheiase contract de arândă cu Brancu pe patru ani. Doi au și trecut, din care unul fără nici o ispravă. Mai remâneau doi după cari puteà să-și ia tălpăşiţa. Dar tocmai aceasta nu o voià. Acesta erà gândul care îl frământà.

Îl trebuià o casă, un loc, unde să se poată mutà după termin, un loc bun de unde să continue munca pornită.

Și când îl neliniștea gândul acesta, privirea lui se opreà de regulă în casa de peste drum, o casă mare de piatră, în casa văduvei lui Ioan Turcu, care se prăpădise săracul în Italia când cu bătaia dela 59.

După casa aceasta i-se duceà sufletul lui Samuel Schwarz.

În gând îșI și făcuse planul cum ar aranjà-o dacă ar fi a lui, ce împărţire i-ar dà. In faţă dughiana, în dos crâșma . . . curat baie de aur. Și pe deasupra în colţ, la respântia a patru drumuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi oftà din greu Samuel de câte ori se gândià la casă.

Nu erà de vânzare!

Incercase el prin alţii să întrebe, ba făcu chiar vorba de un preţ de se crucişà acei ce au auzit. Văduva i-a spus-o însă verde, că casa nu-i de vânzare cu nici un preţ şi pentru nimeni.

Casa remâne a copilului; aşà erà dorinţa lui Ion încă de pe când Sandu se trăgeà deabuşelea.

Ş'apoi ar fi păcat mare, ca muerea să nu ţinà seamă de dorinţa bărbatului care a murit.

Pe Samuel Schwarz respunsul acesta nu'l abătu dela planul seu.

Îşi pusese în gând să aibe casa şi acum după ce i-se spuse, că nu-i de vânzare pentru nimeni şi cu nici un preţ, în loc să se liniştească s'a îndârjit mai mult.

Trebuià să o aibe cu orice preţ.

Cum îşi va îndeplinì planul în acel moment nu ştià nici dânsul, de una erà însă sigur că trebue, să reuşiască.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dela această reușită îi atârnă viitorul.

Pentru ce a luptat o viață întreagă cu nevoi, umilindu-se în toate părțile? Ca să-și închee anii din urmă în noroiul aceleiași nevoi, din care s'a rădicat?

Nu! Va luptà, adunând toată viclenia, toată cerbicoșia neamului seu.

Și casa lui Turcu, trebue să fie a lui.

În zile, când aceste gânduri îl apucau de dimineață, erà greu de brezdat cu Samuel Schwarz.

Erà moros, certăreț și iritat. Nu-i erà nimica pe voe. Tot ce să făceà eșià în ochii lui pe deandoasele.

Nici chiar muerea nu voià s'o vadă în jurul lui în aceste zile.

Îi plăceà să fie singur, să poată da avânt liber planurilor lui.

Planurile erau mari și gândurile grele.

Casa. Casa aceea îi răpià liniștea.

Cum să pună mâna pe eà?

Văduva, muere cuminte, nu lăpădà banii, ba dimpotrivă unde se puteà le puneà câte șapte noduri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trăià numai pentru feciorul ei, pentru Sandu, căci atâta aveà.

Feciorul, la rândul seu, pare-că ar fi fost tăiat din măsa.

Nu s'ar fi dus de-acasă pentru mare bun. Se repezià, nu-i vorbă, din când în când pela Sami, nu pentru ca să beà, căci nu ți-ar fi luat pentru o lume un strop de beutură în gură, dar ca să mai steà de vorbă cu oamenii.

Și nu erà Sandu vre-un papălapte!

Feritai Doamne! Erà un fecior de să-i cauți părechea în tot aretul acela. Frumos și curat, cuminte și cumpănit la vorbe, el erà de mult icoana visurilor multor fete din sat.

Pe ori care o puteà prinde de drăguță dacă ar fi vrut. Dar n'a vrut. Îi spusese mama lui să se păziască de lucruri de acestea și el ca copil bun o ascultase totdeauna.

Și câte n'au căutat să-l ademenească. În Dumineci pela horă, mai fiecare fată îi șoptià în vârtejul jocului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Sandule vini deseară colo și colo...?

Drept respuns el surideà pe sub musteața-i neagră și respundeà scurt.

— Ba!

Sufletul lui remăsese până acum liniștit. Furtunile atât de grele ale dragostei anilor de tinerețe, încă nu rescoli-se această liniște.

Firea nu și-a trezit încă dorurilei, nelămurite în acest suflet curat.

Iată deci de ce îi venià să despereze lui Samuel Schwarz când se gândià cum să pună mâna pe casă.

Ei, de-ar fi fost văduva vre-o femee ușoară la minte și copilul vre-un sburdalnic — ca mai toți copii remași de tată — ce ușor îi erà lucrul.

Pe când așà.

Iadul însă, când e vorba să strice cuiva își găsește iute și de grabă socoteala.

Intr'o Duminecă după amiazăzi, crâșma lui Samuel Schwarz, gemeà de lume.

Veniseră ocnarii cu toții, cu mueri și cu copii și aproape jumătate de sat să înghesuià în jurul meselor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O mășină a naibii, născocită de cutare neamț, slobozià dintr'un tolcer niște „măzărice“ și „bătute“ deți erà mai mare dragul, iar în glasul mașinei, chiotul regușit al mesenilor să amestecà, vijelios.

Domnia voie bună ca la zi mare.

Samuel Schwarz nu mai ajungeà singur să servească și-și luă muerea ajutor.

Ovreica își pusese o haină roșie; pe pept i-se revărsà o cătrință lungă până jos, de gospodină, iar în părul bogat prins în ace de os, înfipsă un trandafir alb.

Erà frumoasă soția lui Samuel Schwarz.

Erà frumoasă și știà umblà cu lumea.

Gura ei mică cu buzele roșii aveà pentru fiecare român câte o vorbă; mai serioasă mai de șagă, după cum erà omul.

Și de cum să apucasă ea de servit în crâșmă, parcă se mai îndesau beutorii.

— Jupâneasă! Înc'un „deț“ de dragul d-tale!

Să-ți prindă bine — bade Ioane!

— Jupâneasă! Pentru ochii d-tale! răcnià un altul izbind păharul gol de masă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mulțumesc frumos! — râdeà Ovreica,

Iar Samuel Schwarz steteà privind cu îndestulire la sticlele cari se strecurau repede din mâna jupânesei pe mesele din sală.

Deodată privirea lui se oprì tresărind, într'un colț de masă. Un nor ușor i-se puse pe fruntea albă, adumbrită pe jumătate de cozorocul chipiului de piele și mânile i-se mișcară nervos în buzunarele surtucului.

In colțul mesei din fund, ochii lui ageri descoperiseră pe feciorul văduvei lui Turcu, pe Sandu, cum ședeà rezimat în coate, urmărind cu ochii perduți — muerea lui.

Îi veni nu știu cum.

Se retrase din ușă după taraba din dughian.

Luà o gazetă veche, care erà pe tarabă și-și făcu de lucru ca și cum ar cetì. De fapt ochii lui țineau în samă pe Sandu Turcu.

Deodată tresărì.

Văzu pe Frieda, cum fulgeră din ochi pe feciorul văduvei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fusese o clipă numai. Un fulger, care resare pribeag pe marginea unui cer de vară.

Lui Samuel Schwarz îi ajungeà şi atât.

Simţì dintr'odată că i-se pune un nod în gât şi un greomânt ca o piatră de moară pe inimă. Simţi cum încremeneşte viaţa într'ânsul.

O lumină palidă, care se înfiripà însă cu repejiunea fulgerului, începu a se vădi înlăuntrul său.

Acum înţelegeà el de ce vine feciorul văduvei la crâşmă, feciorul care nici odată nu gustase beutura lui. Înţelegeà acum şi aceea, de ce umblà Friedà lui atât de des pe la văduvă. Ba după una, ba după alta.

Nebunul, el a crezut că umblă în planurile lui.

Scrâşnì de durere.

Zvârlì foaia din mână şi eşì afară în curte. I-i venià să se astupe. I-i lipseà aer.

Afară soarele dedeà spre asfinţite. Din crâşmă chiotele pătrudeau tot mai vijelioase, mai răguşite în afară, răscolind brusc liniştea, care se sălăşluise peste sat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din depărtare pătrundeau ca niște ușoare zbateri de suflet sunetele *izvoanelor* dela cireada satului, care se întorceà dela păşune.

In mijlocul acestei icoane a amurgului de vară, Samuel Schwarz se făceà ca un duh rău, încremenit, din seninele poveşti dela țară.

Deodată îşi vârì mânile în părul des şi din pept pătrunse, clocotind durerea lui țesută în cuvinte străine:

— Adonai! Adonai! Ce ți-am greşit eu..? Un goi... un necurat... un necredincios... să-mi pună cununa ruşinei pe cap.

Samuel Schwarz izbucnì în lacrimi.

Deodată apoi se linişti.

Ochii lui se opriră în zidul alb al casei de peste drum.

La văzul ei, trupul lui se cutremură ca prins de friguri, fața i-se contractase în spasmurile urei şi ridicând mâna amenințător într'acolo, țişni printre dinți osânda grea a răsbunării:

Vei plăti scump, ruşinea mea goi.. ticălos şi nemernic. Samuel se va răsbunà... crud

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adonai! Tu să-mi fii martor!

Soarele căzu îngrozit după perdeaua de nori, ce se ridică la Apus, iar din spre răsărit amurgul de vară se ivi fluturându-şi mantaua sură.

In crâşmă chiotele se inteţiau din ce în ce.

III.

Sara t rziu când lumina se stinse în crâşmă, când cel din urmă beutor îşi luă seara bună şi porni spre casă rescolind cu cântecu-i trăgănat liniştea nopţii, Samuel Schwarz zăvori cu băgare de seamă uşile. Lumină apoi pe după tarabă, şi încredinţându-se că nu s'a ascuns nimenea în dughian, trecu în odaia sa să se deà odihnei.

Ajuns aci el aşează sfeşnicul pe masă îşi împreună mânile la spate şi începù să măsoare cu paşi mari cuprinsul îngust al odăii.

Din patul cuptuşit cu pene, ovreica, prefăcându-se că doarme, îl pândeà cu luare aminte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Îi venise ciudat Sami. Erà ca şi cum s'ar fi schimbat omul aşa din senin.

Îşi pusese tocmai în gând ca să-şi aducă aminte de nu l'a fi supărat dânsa cu ceva, când el oprindu-se în faţa patului o atinsă uşor.

O groază o teamă nelămurită să înfiinţă în sufletul ei odată cu atingerea lui Samuel. Îi erà frică să deschidă ochii şi preferì să se prefacă că doarme.

Samuel o clătină.

Nu mai erà încătro trebuià acum să se trezească.

Deschisă ochii ei mari negrii, cu luciul acela scăldat în ape, atât de caracteristic tipului ovreesc şi-l privì lung ca şi cum l'ar întrebà:

— Ce ai cu mine?

Samuel steteà lângă pat, nemişcat cu fruntea încreţită.

— Frieda! Ţi-am fost eu bărbat bun?

Ovreica se înholbă la dânsul mirată:

— Bun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai dus tu lipsă cândva pe urma mea?

— Nu!

— Te-am bătut, te-am ofensat cândva?

— Nu!... dar ce vreai... Sami? — întrebă muerea mirată.

— Atunci de ce mă înşeli tu pe mine. — Frieda?... De ce??

Femeea se ridică în pat şi tocmindu-şi părul care i-se încâlci răspunsă apăsat.

— Sami, tu eşti nebun! Tu nu eşti cu mintea întreagă!!

Din ochii ovreului ţişnì un fulger.

— Aşa? — zise el tremurând — eu sunt cel nebun cel lipsit de minte?

— Sami! cum vii tu la acest gând? Dumnezeu cel mare şi puternic! Cine ţi-a vârît nebuniile aceste în cap?

Ovreul steteà încă tot nemişcat.

Apoi pironì ochii lui schinteetori în cei ai nevesti-şi şi trântì rar întrebarea?

— Cu goiul de peste drum ce ai?

Ovreica tresărì uşor şi roşì în obraji. Erà ca o înfrigurare, dar ochii de huliu a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Samuel observară și aceasta. Un moment erà ca și cum ar sfredeli-o cu ochii, apoi venì aproape de tot de dânsa; fața i-se contractă ca și cum o mână nevăzută și-ar fi muiat ghiarele în trânsa; brațul să ridică în vânt și'n ceealaltă clipă pumnul izbì cu putere în fața femeii.

Un geamăt scurt, năbușit, părăsì peptul ei și căzù pe spate.

Pumnii cădeau acum ca ploaia unde se ajungeà. Samuel Schwarz devenise o fiară. Fondul laș al sufletului neamului său își făceà vânt acum, putând zdrobì o ființă mai slabă ca dânsul.

Se urcă în pat și când îi obosiră mânile începù a izbì cu picioarele. În furia lui nebună rupsese și cămașa de pe femee.

Trupul ei de alabastru, învinețit pe alocurea de izbiturile de călcâe se zbăteà în colvusiuni inconștiente.

Cum zărise Samuel splendoarea aceasta de nuditate, furia lui nu mai aveà margini.

A dat, a dat, până ce n'a mai putut da; atunci s'a pus cu dinții să sfâșie car-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nea aceea a cărei vedere îi întunecà sufletul şi îi turburà creerul.

Ar fi ucis-o dacă în capul lui turburat de mânie ar fi resărit ideea aceasta.

Aşa, a stâlcito în bătăi, până ce a obosit şi dânsul, căzând ca un butuc alăturea de dânsa.

A doua zi dimineaţa dughianul lui Samuel Schwarz s'a deschis de tot târziu. Să minunau sătenii cum de a putut Samuel să i-a pe sufletul lui cele câteva ore de somn mai mult, el, care erà în picioare cu mult înnainte de a răsărì soarele.

Şi Dumnezeu ştie că pare-că erà bolnav; gălbeni-se la faţă, ochii i-se perduseră cu desăvârşire în orbitele mari adumbrite de groase cearcăne vinete.

Erà ca şi cum ar fi bolit omul cine ştie cât.

Câte unul nici nu se puteà reţine să nu întrebe:

— Ce-i jupâne cu d-ta? Eşti beteag?

— Cam beteag... aşa... nu mi-i bine! — răspundeà Samuel scurt şi căutà să în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cungiure atât privirea, cât și întrebările oamenilor.

Cum însă rămânea singur, proptia capul în coate și se perdea în gânduri. Îl preocupà, îl băgà cu zile în groapă nefericirea lui.

În odaia învecinată zăceà Frieda, abià putându-se mișcà de pe o lature pe alta.

Samuel Schwarz, de câte ori privià într'acolo își încleștà pumnii și scrâșnià din dinți.

Și nu aveà dreptate.

Ura lui n'a fost justificată.

Dar a mai crezut el femeii?

Biata femee s'a jurat pe sfintele cărți ale neamului ei, că n'a avut nimic cu flăcăul. Ura însă a orbit sufletul lui Samuel așa, că el nu mai puteà să judece drept.

Țineà la aceea ce au văzut ochii lui atunci Duminecă și pace bună — nu voià să știe nimic mai mult.

Ovreica zăcuse pe urma bătăii vre-o trei săptămâni în pat. Când a eșit pentru întiașdată în dughian, femeile își făcură cruce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Erà numai umbra de dânsa. O credeau însă bolnavă. Taina nopții aceleia nu pătrunsese în sat.

Încetul pe încetul femeea prinse iarăși putere.

Dar vieața de mai nainte nu mai revenise; soții rămaseră reci și străini unii de alții din noaptea aceea de zbucium. Erà ca și cum o umbră străină s'ar fi vârît între dânșii, o umbră de ghiață, care le amorțià inimile și care umbră se lățià din zi în zi tot mai mult, depărtându-i din ce în ce.

Pe lângă răceală însă, în sufletul femeii își făcuse pat un alt simțământ. Al urei.

Când își vedeà soțul îi erà ca și cum i-ar resări în cale cel mai mare dușman al ei.

Îl urà din tot adâncul sufletului ei de femee.

Trupul începeà să o doară, când îl simțià aproape și ranele toate câte i-le-a făcut în noaptea aceea, amenințau să se desfacă din nou.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi o cuprinseà un dor vag, o cerere nebună de a a se răsbună asupra omului acestuia, care o socotise drept dobitoc. Nu puteà să uite că a călcat-o cu picioarele.

Sufletul îi cereà răsbunare şi ea nu ştià cum să-şi îndeplinească dorinţa.

De răsbunat însă simţià că trebuie să-şi răsbune.

Iar vremea, care nu se uită în lături, gonià înnainte. În casa lui Samuei Schwarz aurul se adunà tot mai mult, în schimb însă căldura de demult, care-i dădeà atâta putere de muncă, se prefăcuse în îngheţ. Afară firea se pregăteà de somnul ernii. Salcâmii uriaşi îşi lăpădau podoaba de frunze, rotindu-o în vâltorile vântului de toamnă, care doinià lin peste şesuri troparele morţii apropiate.

IV.

Într'o bună dimineaţă Frieda văzù cu mirare, că Samuel s'a schimbat faţă de dânsa. Începù prin a-i spune vorbe dulci, cercând să-i stoarcă ertare pentru brutalitatea lui de demult.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ea nu cuprindeà rostul acestei schimbări. Sufletul ei de femee simţise de cu vreme însă, că întoarcerea aceasta bruscă e numai un acoperământ, după care se ascunde altceva.

Primî de bine schimbarea soţului, dar rămase în aşteptare. Dar simţul urei nu s'a potolit, din potrivă, pare a fi mai crescut, de când a băgat de seamă noul joc ce îl pregătise Samuel Schwarz.

În casa lor se începu aceea vieaţă omorîtoare de suflete, vieaţa aceea, pe care o duc atâţia soţi de dragul ochilor curioşi ai lumei. În afară armonie. în cuprinsul celor patru păreţi însă răceală de criptă.

Erau ca doi beligeranţi cari stau faţă în faţă privindu-se reciproc şi ţesându-şi în ascuns planurile pentru lovitura din urmă.

Femeea aşteptà zi de zi — această lovitură. Aceasta însă întârzià. Dela un timp sufletul ei timpise; obosită de atâta escitare sufletească ea se lăsă în voia întâmplării, căutându-şi de lucru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Servià ca mai 'nainte muşteriile în Duminecі şi sărbători, între cari Sandu Turcu şedeà ca întotdeauna perzându-şi privirea în ochii ei.

De câte ori puteà furà câte o privire flăcăului voinic şi frumos, îi venià aşa o căldură pe suflet. Toată fiinţa i-se înseninà. Şi în lăuntru ei, în locul chipului lui Samuel se furişă încetul pe încetul chipul flăcăului dela sat. La început căutà să scape de icoana ce o urmărià Aveà nedumeriri... ea ovreică credincioasă... el... un goi... un necredincios.

Din ce în ce însă, nedumeririle disperuseră. Le întunecase gândul negru al răzbunării...

Dela un timp flăcăul îi neliniştеà chiar lininiştea nopţilor. Îi simţià ochii aproape de dânsa.

În serile senine de toamnă când stăteà obosită la fereastra deschisă i-se umpleà sufletul de glasul tânguitor al doinei româneşti, care izbucnià de sub desisul salcâmului din curtea de peste drum.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În acele chipe îi venià aşa un greu pe suflet, încât trebuià să plângă căci numai aşa se puteà uşura.

Soartea pare că îi umblase în voe.

Într'o zi Samuel vestì muerei că are să plece pe mai multe zile de acasă. Are treburi mari, o afacere de mai multe mii de florini, care nu ar scăpa-o bucuros din mână, căci arareori îi cade omului un aşa noroc.

Deci muerea să fie cu băgare de seamă de dughian, căci poate nu va veni o săptămână.

Femeea se bucură pentru o clipă, văzându-se cel puţin pentru câtăva vreme scăpată de el.

În aceea zi după prânz Samuel Schwarz trecù la Sandu Turcu.

N'a stat mult. Când a eşit însă la poartă însoţit de Sandu, a întins acestuia mâna de despărţire.

Trebuie să fi avut lucru mare.

Frieda nu ştià nimic.

Sub seară Samuel Schwarz plecă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Înnainte de a închide ovreica dughiana răsări în uşa deschisă figura lui Sandu Turcu.

La vederea lui ovreica tresări.

— Bună seara jupânească.

— Mulţumesc d-tale Sandule! — dar unde să scriu, că mai dai pe la noi?

— Hei, — răspunde surizând feciorul — unde. În coş, cu cretă neagră.

Frieda zimbì şi poftì flăcăul se şadă. Acesta trânti căbăniţa lui verde pe nişte saci şi aşează puşca pe deasupra. Frieda făcù ochi mari.

— Ce ai de gând cu puşca — Sandule?

— Să te păzesc pe d-ta!

— Pe mine? — se miră Frieda.

— Pe d-ta, câtă vreme jupânul Sami va fi dus. A fost de m'a rugat azi după prânz...

— Aşa-a?

Frieda aplecă ochii în pământ. Îi venì în minte un gând nebun, gândul cel vechiu cu Sandu şi... răzbunarea... şi acum parecă o îngrozise acelaş gând pe care îl cri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stalizase şi limpezise dânsa în atâtea şi atâtea nopţi.

Flăcăul o prinsă în vraja ochilor săi.

Îi venì aşa un dor să o cuprindă odată în braţe, s'o strângă la pept şi să-i astupe gura cu buzele lui.

Îşi perduse sufletul pe urma ovreicei şi pace bună.

În liniştea serii, orologiul dela biserică vestì liniştit şi măestos ca un portărel trecut la penzie, opt ceasuri.

Ovreica tresărì uşor...

Sunetul clopotului o trezise, rupându-i în mijloc gândul, care se înfiripase în sufletul ei... acum ar puteà să-şi răsbune!

Se sculă de pe scaun şi rugă pe Sandu să-i ajute ca să închidă.

Când uşile mari verzi, se încheiară la mijloc întinse în pante grele de fer, Frieda întrebă pe Sandu că unde se va culcà?

— Cu aceea să nu-ţi baţi capul Jupăneasă, — zise Sandu Eu îmi aştern căbănita lângă uşă şi mă culc.

— Da? — Apoi atunci stângi şi lampa! Noapte bună poftesc!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Întinse mâna flăcăului.

Acesta o cuprinse în mâna lui mare ţinându-o tremurând. Erà pe lângă mâna lui lăţită de lucru ca o jucărie. Şi moale, cum nu mai văzuse la nimeni în sat.

Ovreica simţì tremurul mânii şi roşì.

Plecă apoi spre odaia ei. La uşă se mai întoarse odată ca şi cum ar fi voit să vadă de ceva, de fapt să mai vadă odată — flăcăul.

Sandu îşi pregătì culcuşul, aşezà arma lângă el şi stinse lampa. Se tolănì apoi rezimându-şi capul în cot şi căzù pe gânduri.

Mintea îi ferbeà şi gânduri de cari de mult nu au dat peste el, năvăleau spre creer. Iar o putere străină părea că-l îndeamnă, silindu-l spre uşa aceea în dosul căreia perise ovreica.

Îl mânà, cineva de dinapoi.

De-odată tresărì.

Giamurile uşii se luminară dintr'odată O luminare apărù apoi şi scurt după aceea în uşă şi Frieda.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Erà în cămașă și peste umerii goi își asvârlise o cârpă mare.

Venise să ia ceva ce a uitat..

Sandu să sculă în picioare când o văzù și o privì cu patimă.

Când ovreica se plecă jos spre a-și scoate lucrul ce-i trebuià, măhrama îi lunecă din umeri lăsând pentru o clipă descoperiți cei doi bulgări albi.

Flăcăul la văzul cărnii albe și ispititoare își simți picioarele îndoindu-se din genunchi. De-odată apoi parecă împins de o mână nevăzută el se repezì la femee.

Aceasta dete un țipăt înfundat

Sfeșnicul îi scăpă din mână, căzând pe tarabă cu un sunet metalic.

Lumina se stinse în bâzna nopții, ca o flacără pribeagă

V.

Zile s'au scurs după zile, înșirându-se pe minunatul tort al vremii ce nu stă pe loc.

Samuel Schwarz erà năpădit de afaceri. Lucrà acum în mare și când îl căuta-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

erà dus de acasă. Ce anume afaceri îl tot chemà de acasă cine să ştie.

Nu spuneà doar nimănui nimic. Mai puţin spuneà femeii.

Venià, mai steteà o zi două şi plecà din nou pe câte-o săptămână. Trebue să fi dat de mare noroc.

Intr'o zi văduva lui Turcu văzându-l că pleacă îi zise mai în glumă.

— Mai ogoae-te acasă jupâne Sami! Ce pustiuri de drumuri mai baţi şi d-ta de o vreme încoace?

Samuel râse numai şi dete din mână.

— Ei, vecină, — cu greu se adună banul. Dacă stau eu cu mânile în sin, de sus înzădar aştept să-mi cadă. Ţăranca dete din cap.

Iar în serile când nu erà acasă, Sandu îşi luà frumos căbăniţa şi treceà peste drum.

După vre-o jumătate de an, flăcăul se simţi dintr'odată rău.

Il dureà capul, aveà năduşeli şi tuşeà din când în când.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La început nu-şi prea dădea seama de-i lipseşte ceva, cu timpul însă îl apucase o îngrijorare.

Un asudat îl neliniştea îndeosebi care-l apucă de cătră ziuă, încât, când se ridică din aşternut, eră o apă.

Şi de unde mai de mult se trezià plin de viaţă, de o vreme încoace se simţià grozav de obosit.

Şi parecă nici voia nu o mai aveà cea veche. Nu-l mai auzeà nimeni glumind, ori cântând.

De joc nici vorbă.

Ochii de mamă, nu scăpară schimbarea băiatului ei.

Odată îl luă la întrebate ispitindu-l:

— Sandule maichii — ce-i cu tine? Uite, tu nu mai eşti cum ai fost... par'că eşti altul... ai şi cam slăbit şi te aud tuşind în săc. Tu eşti beteag, dragul mamii?

Flăcăul încercă un surâs.

— Ţi-se pare mămucă, mi-s sănătos eu, dar dracu ştie m'am recit ori ce, că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mi-s'or cam îngreunat oasele. Dar nu mi-i nimica... o trece...

Își puse pălăria în cap și eși.

Mama îl urmări cu ochii și dete din cap gânditoare. Își rezimă bărbia în palme, urcă ochilarii pe frunte și se perdù în gânduri. Ce se va fi petrecut în lăuntrul ei în acele clipe cine să știe. De-odată dusă mâna la ochi și șterse niște bumburei mici, cari voiau cu totdeadinsul să năpădească pe față.

Se fi încolțit oare în sufletul ei de mamă prepusul — de boala flăcăului?

Simțit-a ce se petrece cu Sandu al ei, de un timp încoace?

Sufletul de mamă e doar atât de simțitor și atât de larg.

Intr'o zi de pela sfârșitul toamnei Sandu ședea în casă privind afară prin geamul asudat al ferestrii.

Ceriul își vărsà năcazul mohorît într'o ploae măruntă și rece, amestecată ici colea cu fulgi de zăpadă, în vreme ce vântul se puse să-l mângăe, doinindu-i la urechile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amorțite niște cântece sarbede și reci, lipsite de orice frumseță.

Pe drumul mare, presărat cu băltoace nu erà nimeni. Prin fumurarea ploii doar ușa verde de peste drum, mai dovedeà ceva viață săltându-și în bătaia vântului de toamnă cununa de ghijă și sticluța cu rozol.

Văduva învârtià tăcută fusul sbârnăitor pe lavița de lângă sobă; un motan bătrân găsindu-și culcuș în goala ei se jucà, întinzându-și labele după caerul care se prelungià ca o poveste dela sate în nesfârșite.

De-odată Sandu se ridică de lângă masă și venì lângă mamă-sa pe laviță.

Își răzimă spatele de păretele sobei și oftă.

Văduva îl privì cu caada ochiului.

— Ce-i Sandule?

— Nu știu, așà un frig m'a cuprins peste șele.

— Să-ți fearbă mama o zamă de cucuruz caldă? Ii tare bună. Fie ertat tatăt-o când venià recit dela pădure tot cu ea își găsiâ leacul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Băiatul dete din umeri. In ochii lui intraţi sub bolta frunţii părea că se reoglindeşte pustiul vremii de afară. Un şivoi de gheaţă îl fulgeră peste spate făcându-l să se scuture. Mamă-sa îşi oprì ochii îndurerați la dânsul şi zise rar.

— Să te culci Sandule! Tu eşti beteag!

Scoase furca din brâu şi o puse pe laviţă. Motanul conturbat în jocul lui se acăţă cu ghiarele pe cătrinţa femeii. Aceasta numai de jocul lui nu avea voe şi-l scutură pe podele.

Se apropie de pat şi-l desfăcù.

Flăcăul îşi trase cismele, desfăcù şărparul şi se urcă în pat. Văduva îl acoperì şi eşì în casă se vadă de zama de cucuruz.

Ciasornicul vechiu numerà sgomotos în tic-tac-uri frânte boabele veciniciei, pe păretele din faţă.

Afară, pe sub fereşti, vântul părea că-şi înstrunà vioara hodorogită pentru un cântec de jale.

In liniştea ce se sălăşluise în cuprinsul celor patru pereţi, oftările bolnavului

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întrerupte din când în când de scurte geamăte, sunau ca niște chemări depărtate dela marginea unui pustiu imens.

Ușa se deschise și văduva venì repede la pat, ținând în mână o ulcică din care aburul se înălța în nouraşi clocotitori.

— Sandule! Iacă ți-a adus mama leacul.

Flăcăul gemù, dar nu ridică capul. Pe fruntea rece și albă se îndesau bumburi de sudoare rece.

— Sandule maichii — zise femeea — întoarce-te dragul mamii... să vezi ce bine are să-ți facă.

Sandu părea, că nu aude. Mai încercă biata femee o vreme; văzând însă, că feciorul nu vrea s'o asculte, puse ulcica pe masă și rămase în picioare, pironindu-și ochii cuprinși în luciul duioasei dureri la feciorul, care se frământa cuprins de spasmeln frigurilor.

Târziu, după ameazi, i-se făcù mai bine lui Sandu. A și durmit puțin și când s'a sculat, deșì frânt și obosit, el se simți mai ușor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Câteva zile după aceste friguri, îi erà bine.

Văduvei — văzându-l iarăşi în picioare — pare că-i căzuse o piatră de pe suflet.

Când colo, în a cincea zi, frigurile se ivirà din nou.

Acelaşi sbucium, aceleaşi oftări, aceleaşi griji stranii pentru zilele ce vor urmà, luase în stăpânire sufletul de mamă. Şi aşa au mers înainte; trei-patru zile bine, apoi una în friguri.

Afară iarna îşi trânti cojocul ei de blană sclipitoare peste pământ. Se apropiau sfintele sărbători ale satelor, serbătorile Naşterii Domnului şi de bucuria lor coşurile seninelor case dela ţară pufneau coloane de fum în văzduhul îngheţat.

Numai în casa văduvei lui Turcu, nu se vedeà nici o fărmătură din această bucurie.

Cu Sandu mergeà rău, din zi în zi tot mai rău. Işi încercaseră babele din sat toată ştiinţa lor, dar frigurile se ţineau ca scaiul de spatele flăcăului şi nu puteà scăpà de ele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aduse și Sami jidovul, niște leacuri dela oraș, spuind, că acelea trebue să pună feciorul în picioare, dar nădejdea s'a dovedit zădarnică; frigurile nu s'au oprit. In zile când Sami nu erà acasă soția lui venià des în casa văduvei și ședeà ceasuri întregi lângă bolnav. Aveà în dughian pe copilul lui Brancu de ucenic, își mai puteà rupe și dânsa nitică vreme. Ii aduceà fel de fel de mâncări, care de care mai bune, menite să dea putere trupului slăbit — dar toate au fost zădarnice.

Sandu Turcu slăbià tot mai rău, și frigurile veniau tot mai des. Se țineau de el tot a doua zi. Mamă-sa săraca își secase isvorul ochilor de atâta plâns și tânguit.

De câte ori venià însă Frieda la dânsa, pe văduvă o cuprindeà un fel de ură... Ii erà greu, că vine femeea aceasta să-i vadă durerea. In nopțile de veghe, când gândul năpraznic al sorții feciorului gonià somnul din jurul patului ei, i-se vârîse în suflet, ca o suliță roșită în foc gândul, că ovreica e vina la năcazul feciorului ei. Căci cam de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de pe când treceà Sandu noaptea la dughean să doarmă, a văzut ea bine că a început să slăbească.

Gândul acesta pripăşit în suflet nu-l mai puteà goni dela dânsa. Şi odată cu dânsul s'a sălăşluit şi o ură de moarte în sufletul ei de mamă împotriva străinilor acestora de pe urma cărora ţineà ea, nefericirea ei.

Intr'o duminecă lui Sandu îi fù foarte rău. Cu o furie înspăimântătoare s'au năpustit frigurile asupra trupului lui slăbit. Şi în vreme ce corpul istovit de patimile boalei, se sbăteà în obezile neputinţei, în crâşma de peste drum viaţa îşi făceà vânt în dansuri şi chiote nebune. Sunetele învălmăşite pătrundeau până în odaia acestor două suflete cernite de fiorul îngrozitor al morţii, forţându-şi brusc întrare.

La auzul lor, văduva îşi întoarse capul într'acolo. Ochii ei obosiţi de plânsul mult, se aprinseră dintr'odată de furtuna unui gând năpraznic, al gândului vechiu, plin de ură:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Benchetuiți! — țipă dânsa ca scoasă din minți — acum puteți, că l'ați mâncat. Bătù-v'ar Dumnezeu să vă bată.

Cui au sunat acestea? Celor ce-și mântuiau grija zilei de mâne în chiote vijelioase, ori lui Saĭnuel Schwarz și soției lui?

VI.

Când veni primăvara desfăcându-și mirezmele ei pe câmpi Sandu Turcu eră întins între ferestrii cu o mică lumânărică la cap.

La început mamăsa eră să-și dee sufletul alăturea de dânsul, dar pe când ajunseră să-l scoată afară din casă, ea să făcù ca o vioară, căreia îi rupe cineva dintr'odată strunele.

Nu mai simțià nimic.

Știà că în jurul ei se petrece ceva îngrozitor; că ce anume, nu-și mai puteà da seamă.

Vedeà mulțimea ce se adunasa în casa ei, auzià și trăgănatul bocet al vecinelor cântătoare, întrerupt în restimpuri de gla-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sul bătrânului preot şi îi venià nu ştiu cum, să se mire.

I-se deşertase sufletul aşa că nu mai cuprindeà nimic din grozăvenia întâmplării ce durà încă în jurul ei.

Aşa-i durerea.

Venită dintr'odată te turteşte: nu-ţi dai seama de dânsa şi abià mai târziu ajungi să-i guşti picur de picur întreaga amărăciune.

Numai după ce se pomenì singură în cuprinsul casei, începù să se desmeteciască la cap şi odată cu limpezirea sufletului se pogorî cu îngrozitoarea-i greutate asupra ei, durerea.

Sandu nu mai erà.

Odăile, în cari ţesuse dânsa atâtea visuri, simple şi ele adevărat, ca şi sufletul prin a cărui urzală s'au strecurat, căscau acum în părăsire holbându-se mirate la dânsa.

Pare-că o întrebau:

— Ce mai cauţi tu aici la noi ? Ce mai ai tu aici ? Nimic ! Tot ce ai avut zace

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

colo în deal, în cuprinsul îngust a celor patru scânduri neghiluite. Dute acolo — acolo e locul tău!

Şi văduva pare că a înţeles graiul mut al odăilor goale. Şi ţinea de drumul pe care-l pomeniseră. Ziulica întreagă stătea rezimată de crucea cioplită din salcăm verde, împrejmuită de o simplă cunună de *bujori cuci* secându-şi izvorul dragostei pentru odorul perdut.

Bieţii Români, senini şi miloşi cum i-a lăsat Dumnezeu, întorceau capetele când treceau pe lângă morminţi, să nu o vadă.

Şi prin sufletul lor atât de *dedat* cu durerea, trecut'au adeseori fulgerile ei crâncene, dar de aşa o durere nici ei n'au pomenit.

Căutau ei s'o mângăe, cum se mângăe oamenii dar a fost înzădar.

Dimineaţa o prindea lângă mormânt şi acolo dedea peste dânsa şi amurgul întunecat al serilor de primăvară.

Se făcuse o umbră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un frate al ei, unchiul lui Sandu își luă sarcina să-i poarte casa, căci despre partea ei puteà să se prăpădească tot.

De omul acesta se legau babele:

— Măi Ioane, mai spunei tu să contenească odată cu vieața aceasta. Să-și vină în ori...

Românul aveà la toate acestea un singur răspuns:

— Dații pace! Îi mamă!

Mai mult ce puteà să spună. Nu-i doar în largul cuprins al lumii înțelepciunea care se poate mângâià sufletul unei mame, care și-a îngropat odată nădejdile.

Nu-i.

Și i-au dat pace.

Vremea de când e lumea e cel mai bun doftor.

Nu-i rana aceea pe care vremea să nu o poată vindecà.

Vremea treceà însă și umbra să țineà tot de mușuroiul de pământ peste firea care își așternuse dejà podoaba verde de iarbă, întrupând eternitatea vieții.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sufletul de mamă, de unde să înţeleagă rostul acesta?

Ea venià să-şi vadă împărăţia visurilor ei prăbuşită în gropanul acela lat de câţiva coţi.

Cu acest gropan şi cu cruceà ce-l împodobià, vorbià ziulica întreagă sufletul ei de mamă.

Şi din ce lumina verii devenià mai mare, în sufletul acela treptat cu dânsa creştià întunerecul.

Dela o vreme cu văduva lui Turcu nu să mai puteà înţelege nimeni.

Nici fratele ei.

Numai cunoşteà pe nimeni şi nu mai ştià nimic.

Ştià un drum; — acela care o duceà la deal, la groapa Sandului ei.

Cele câteva ceasuri cari le petreceà acasă, le mântuià şezând pe scaun cu mânile împreunate în poală, înholbând ochii secaţi de vlagă la ciasul din părete, care conturbà tăcerea cu numărarea monotoană a timpului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe tâmple îi eşiseră peri albi. Faţa i-se încrustă în mii de brezde mici, ca şi cum un plug minunat s'ar fi pus să tae ogorul cărnii.

Numai când privirea-i cădea asupra uşii de peste drum, atunci părea că o putere tainică îi rescoleşte sufletul.

Pumnii se încleştau şi ochii se rostogoliau într'o mare de schintei.

Frânturi nelămurite şi neînţelese buiau din gură, cari nu ajungeau însă nici odată ca să înjghebe cu înţeles.

Taina sufletuiui ei nu pătrundea nici acum în afară.

Se vedea însă lămurit că are ceva cu casa aceea de peste drum.

Într'o seară aşa ca din senin, ea se repezi în curte şi voi să se asvârle în fântână.

Dar fratele ei o oprise; şi de atunci începură să o păzească.

I-se întunecase sufletul;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La vre-o patru luni după moartea lui Sandu, într'o zi gornicul satului bătu la poarta văduvei. Ion care se mutase cu casa lui la soră-sa, eşi afară.

Se întâmplase să fie acasă în ziua aceea.

Gornicul îi dete o hârtie roşie.

Bietul Român când o luă în primire se cam scărpină după ureche. Ştia din păţanie că hârtia roşie aduce nevoie la casă. Hârtia roşie e împreunată cu mare pricină.

Întrebă gornicul de nu ştie ce cuprinde, dar acela de unde să fi ştiut.

Ion luă hârtia o împătură frumos, mulţumì gornicului de osteneală şi o vârî la şerpar. Întrând în casă îşi luă bâtul şi trecù la preot să se lumineze.

Preotul cetind tot dedeà din cap; Românul vedeà că nu-i bine. Din mormăitura preotului el nu cuprindeà nimic; hârtia naibii vorbià în grai străin.

Când ajunse părintele la sfârşit cu cetitul, urcă ochelarii pe frunte, mai învârti

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

hârtia de două-trei ori pe față și pe dos, se mai scărpină în barbă și pironind ochii în fața Românului, zise rar:

— Măi Ioane, nu-i bine!

— Nu spune, părinte.

— Zeu așa, nu-i bine mă Ioane.

— Am gândit eu de loc, părinte. Ce spune?

— Datorie.

— Datorie? se miră Ion; i-a să bagi bine de seamă Sfinția Ta, c'o fi altceva.

— Ba. îi negru pe alb scris: datorie.

Românului i-se oprise și resuflarea.

— Cui, părinte? Soru-mea n'a rămas datoare oeată cu capul. Asta o știu eu.

Preotul dete din cap.

— Știu și eu Ioane.

— Păi atunci părinte, cum se poate?

— Așa: Uite, Samuel Schwarz, jidovul nostru a făcut pâră pentru o pretenziune a lui veche de doi ani în sumă de patru sute...

— Patru sute-e-e? Vai trăznil'ar Dumnezeu Sfântul! — Patru sute zici? Pe ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să fi făcut soru-mea atâta datorie... și înnainte cu doi ani. — Părinte!?

Bătrânul preot dete din umeri și privi în grindă.

Prin creer poate îi va fi trecut în acea clipă vre-un gând răzleț... așa fără nici un rost... dar nu zise nimic.

— Păi rogu-te părinte ce-i de făcut?

— Ce să fie; pâra e dată în toată forma, trebuie să întrebi de sfat un advocat.

Românul când auzi cuvântul advocat se întunecă la față. Știa de alții că unde s'au mestecat advocații a tras și dracu cu coada peste socotoală. Prin urechi îi trecusă la sfatul preotului ca un fulger sunetul de... tobă.

Când a ajuns acasă, chemă muerea la o parte și-i împărtăși și ei vestea.

Femeea se minună și dânsa dar ce sfat să fi putut da ea. Eră neumblată ea în trebi încurcate ca aceasta.

La umbra care rătăcea prin casă, zădarnic ar fi încercat să întrebe; aceea știa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-şi facă calea până sus la morminţi, încolo nimic.

După ce mai sfătui Românul cu muerea, după ce îşi mai bătu singur capul, umblând prin grădină, se hotărî să treacă la jidov peste drum. Voia să ştie de capăt, să audă din gura lui să se ştie după aceea de ce să se ţină.

Când ajunse în dughian, Samuel Schwarz ştia de ce vine.

Îi eşi înnainte, îi dete mâna şi-l pofti pe scaun.

Românul se cam turbură la suflet văzând atâta l i n g ă i a l ă.

Jidovul dedea înnainte văicărându-se de moartea lui Sandu, de năpasta ce a căzut pe capul văduvei.

Erà omul bun de inimă(!).

Lui Ion însă nu-i prea ardea de vorbă.

— Auzi jupâne Sami, — zise el scurt — ştii de ce am venit la d-ta?

— Dacă mi-i spune bade Ioane, o să ştiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Românul îi întinse fără vorbă hârtia roşie.

Samuel Schwarz o luà, o învârtì, se făcù că o ceteşte şi o dete îndărăt zicând:

— Ei, pentru nimica aceea... L'as' bade Ioane că mai aştept... dacă nu se poate se poate şi mai târziu... eu mis om bun şi ţin mult la d-voastră, ştiu că acum e cam greu...

Ion îi aruncă nişte priviri de sub genele groase, cari spuneau câte o citanie. Samuel Schwarz nu-l vedeà căci el se uità în tarabă.

— Nu-i vorba de aceasta jupâne, e vorba că ce fel de datorie are soru-mea, de când şi cum? Ea n'a fost dătoare nimerui — cu nimic, nicicând.

— Ştii d-ta când a cumpărat cele două fâşii de loc din „dâlma popii"?

— Ştiu, acum doi ani...

— Atunci i-am dat banii... i-am dat aşa, pe omenie, fără scrisoare între Sandu şi muerea mea...

Ion încreţì din sprâncene...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Atunci? întrebă el... Jupâne! i-a seama, banii s'or făcut pe cucuruz atunci... io i-am avut în mână...

Samuel Schwarz își frecă mânile și trase capul între umeri...

— Eu nu știu Ioane, stiu că i-am dat banii și acum îi cer îndărăt. În locul meu și d-ta tot așa ai face! Cum zic însă eu mai aștept.

Lui Ion îi venià să-l apuce de gât, să-și facă el scurt și bine judecata...! Se stăpâni însă degrabă și dând să plece, zise jidovului.

— Nu te temi d-ta de Dumnezeu? Ori d-ta n'ai Dumnezeu? Nu ți-e frică că te bate, când râvnești la averea unei mame nevoiașe, care și-a perdut mintea pe urma copilului ei... Jupâne să bagi de seamă... este Dumnezeu.

Eși din dughian, fără să mai aștepte vre-o vorbă dela jidan.

În ziua aceea Samuel Schwarz nu se simți bine. Îi erà nu știu cum pe suflet. Părea că un oaspe nechemat se sălășluì în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lăuntrul lui, care neavând altceva de lucru s'a pus să-i tot spue la ureche că nu face bine ceeace face.

O zi şi o noapte s'a tot frământat Samuel Schwarz cu oaspele lui până ce l-a dat afară din cvartir.

Ochii lui se aţintiseră iarăşi la casa de peste drum; în gând se vedeà deja în tr'ânsa.

Ceeace a urmat apoi, e scurt şi trist.

S'a început procesul şi Samuel Schwarz a câştigat. Când s'a vândut averea lui Sandu Turcu a cumpărat-o el şi ca să arate că e bun, pământul, erau vre-o 4 jughere, l-a dăruit văduvei ţiind pentru sine numai casa.

Şi s'or găsit oameni în sat cari să-l mai şi laude, că vezi, ce om bun e Samuel.

Numai Ion tineà una, că este D-zeu în ceriu, grijeşte acela şi de Samuel Schwarz.

VII.

Samuel Schwarz erà acum stăpân în casa lui Ion Turcu. După patru ani de încordare i-a succes să-şi îndeplinească planul care-l ispitise din ziua în care a pus piciorul în sat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De acum puteà fi liniştit.

Din casa aceasta nu-l va scoate nimeni.

Samuel Schwarz erà om făcut.

Lucrà în mare şi banii lui năpădiseră toate satele din jur.

Căci Samuel Schwarz se îndeletniceà şi cu cămătăria.

La început se purtă omeneşte cu oamenii; dobânda nu erà mare şi lumea lipsită de bani a dat iuruş la dânsul. Dar după ce-şi lăţise afacerile peste întregul ţinut, când sate întregi să zbăteau în mreaja lui cum să sbat gândacii ajunşi în urzeala mătăsoasă de paianjen, se schimbă dintr'odată. Din blând ce erà la început se făcuse aspru. Se certà cu datoraşii, înjurà, ba se dedase chiar şi la ameninţări de cari nu mai pomeniseră oamenii: că-i va da afară din căminele părinteşti.

Pe încetul se adeverì vorba Românului rostită înnainte cu patru ani, când Samuel Schwarz îşi făceà întrarea în sat:

— A adus Brancu pe dracu şi nevoia în sat:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

S'a adeverit până înttr'un cuvânt.

Cine a cunoscut pe ovreu când s'a cuibărit acì, acum văzându-l, ar fi jurat că-i altul.

Erà fălos, privià peste umăr pe Români şi de unde mai înnainte erà ţînta glumelor celor ce-i beau beutura a ajuns acum et să-şi bată joc de dânşii.

Şi-şi băteà joc, cum numai el ştie.

Dela un timp în sat şi împrejur vaetele se ridicase poteră împotriva lui Samuel Schwarz.

Averi după averi, câştigate cu cinste şi sudoare de un alt genunche de om, ajungeau la — tobă.

Familii întregi, neamuri de oameni, băstinaşi în sate, ajungeau să i-a lumea în cap, să se bage slugi pe la moşiile altora.

Zi de zi veniau oameni năcăjiţi la uşa lui, cerând amânări de plată.

Români istoviţi, rupţi de nevoi şi de năcazuri, cu ochii deşerţi, cu privirea pierdută, îşi învârteau neghiobi pălăriiie în mâni, cerşind mila lui Samuel Schwarz.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Samuel Schwarz nu știà de rostul acestui cuvânt.

Și sunetul surd de tobă, vestià neîntrerupt azi ici, mâne dincolo, prăbușirea unei case, prăpădul unei familii.

Samuel Schwarz ajunse bătaia lui Dumnezeu pe capul satului. Unde puneà mâna, urmà prăpădul.

Aveà căruță acum ca spăhii din jur și mai trecuse prin o schimbare: din Jupânul Sami se prefăcù în „domnul“ Schwarz.

Dar, cu toată bogăția lui, Samuel Schwarz nu se simțià bine. Mai mult, se simțià chiar nefericit.

Nu se vedeà aceasta pe el, dar o simțià însuși bine, când rămâneà singur, când nu aveà cu cine se certà, când nu aveà vre-un Român la îndemână să-l înjure.

Erà ca și când un duh necurat s'ar fi înstăpânit pe sufletul lui.

Simțià o plăcere diavolească să audă bocete, să audă vaete pe urma lui.

Când nu le auzeà erà bolnav.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Părea că-l mistue o flacără ascunsă în aceste clipe.

Avea însă momente, când îl apucă de-adreptul o groază, pe urma căreia zile întregi nu se putea reculege.

Îl urmărea văduva lui Turcu.

Umbra aceea de mucre, cu sufletul întunecat era singura, care nu știa de frica lui, de puterea lui.

După ce o scoase din casă, ea nu se puteà înpăcà cu gândul, că casa nu mai e a ei.

Venind dela groapa Sandului ei, pașii o duceau ca pe o mașină totdeauna la poarta vechiului obor.

Se strecurà în lăuntru ca un duh!

Samuel Schwarz se pomenià numai așa pe nevisate cu ea în casă.

Nu făceà nimic, nu ziceà o singură vorbă.

Venià numai în lăuntru și se înholbà la ferești.

Să fi știut oare sufletul ei, că alt cuprins au acum odăile de altădată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De unde?

În sufletul ei era noapte şi nici o flacără nu-şi săltă într'ânsul lumina-i pribeagă.

Samuel Schwarz când se pomenià cu dânsa în casă, era ca mort de frică. Îl treceau sudorile morţii.

I-se părea că o solie mută, resărită din alte lumi, vine să-i ceară socoteala unei fapte rele.

La spatele ei, în aceste momente de groază, lui Samuel Schwarz i-se părea că vede isvorînd din gol o umbră spălătăcită, care ar aduce mult cu Sandu.

Îi venià, ca şi cum umbra aceea resărită din împărăţia morţii, l-ar ameninţà cu degetul.

Parecă îi aduceà aminte de o veche socoteală.

Samuel Schwarz era totdeauna bolnav când rătăcià văduva lui Turcu prin casă.

Şi nu era chip să se scape de dânsa.

A pus să încue poarta şi uşile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Înzădar, văduva resăriă de unde resăriă și eră în casă.

Pus'a la cale pe fratele ei s'o păzească; n'a folosit nimic.

Revenià ca un duh rătăcitor, care nu-și găsește hodina.

O trăgeà o putere tainică îndărăt la căminul, care acum nu mai eră al ei, dela care o scoase Samuel Schwarz.

De ar fi fost femee cu mintea întreagă, îi eră ușor lui Samuel Schwarz cu dânsa.

S'ar fi certat, ar fi înjurat, ar fi asmuțat câniì la dânsa, ar fi dat'o în judecată. În fine ar fi știut el cum să se scape de dânsa.

Dar așa?

Cu cine să-și pună mintea?

Cu o umbră, căre părea că nu mai are nimica cu pământul ce o purtà? Cu o nebună?

Când o vedeà resărind i-se sburleà părul, și un șivoi de ghiață pare că-i treceà prin suflet.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iar când văduva își pironiă ochii ei stânși la dânsul, îi venià ca și cum o lume de pustiu nemărginit și-ar deschide porțile înnaintea lui.

Văduva lui Turcu îl nefericeà pe Samuel Schwarz.

Dar nu-i erà atâta de sine.

Femeea sa Frieda i-a spus'o rupt și pe ales. Ori face rând cu nebuna încătrova, ori ea nu mai stă în casă.

Îi erà groază de vedenia rătăcitoare.

Samuel Schwarz țineà acum deosebit de mult la muerea lui și la vorbele ei.

Trebuià să o facă.

Dumnezeul neamului îi ascultase ruga ferbinte.

Frieda erà în stare binecuvântată.

Când pentru întâiași dată a auzit vestea, a crezut că ceriul și-a desfăcut cuprinsurile-i largi pentru ca să reverse darul seu asupra casei lui.

Atâta-i lipsià doar.

Încolo aveà tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Avea avere, belşug, tot, numai grai de copil lipsia din cuprinsul casei.

Iată acum, că şi această dorinţă i-se împlineşte, şi iată de ce s'au luat de grijă Samuel Schwarz cu văduva.

Îşi temea femeea şi sarcina ei scumpă de duhul rătăcitor.

Luă un om, anumit pentru cal să păziască casa, casa lui acum, de văduva lui Turcu.

Vremea trecea pe aripi de vânturi. Într'o zi Frieda, stând după tarabă se simţi cuprinsă de ameţeli. Chemă pe Samuel, care veni grăbit. O aşeză pe un scaun şi o frecă cu oţet la tâmple.

Când îşi veni în fire, o întrebă:

— Ce-i cu tine?

— Mi-e greu — gemu evreica; vreau să mă culc! Când să ridică şi porni spre odaia de dormit, duse dintr'odată mâna la pântece şi se îndoi de mijloc.

Samuel Schwarz se lumină la faţă. Opinti femeea şi o culcă pe divan.

Se repezi apoi afară, răcni slugei să prindă caii şi se aducă din pământ doctorul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intrând înlăuntru se oprì în faţa femeii, care steteà lungită, pe canapeaua veche gemând şi tresărind din când în când.

Respirarea îi erà grea ca a unui bolnav de moarte.

Samuel Schwarz trecù în dughian şi închise uşile.

Azi nu mai are nimeni ce căutà la dânsul.

Puind zăvoarele pe uşe se întrebă:

— Oare se fie vremea dejà?

Din odae pătrunse un ţipet dureros.

Samuel Schwarz ridică ochii spre tavan.

— Adonai! Tu Dumnezeul părinţilor mei, fi îndurat! Adonai! fi milostiv cu roaba ta!!

Un alt ţipet, îl chemă în odaie.

Nu peste mult trăsura se oprì din goană înnaintea casei.

Doctorul se ivì în uşă; Samuel Schwarz îi explică ceva încet, apoi dete servitoarei nişte porunci cu glasul muiat şi ieşì din odae.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Femeea se boi în durerile ei până târziu după prânz.

Sub seară, un scâncet răguşit şi rupt pătrunsă prin sticlăria uşilor şi la auzul lui, Samuel Schwarz se cutremură de bucurie.

Îşi tocmì cornul pe frunte şi întorcându-se spre Resărit începù să depene mormăind cuvintele unei rugăciuni de mulţămită.

Erà — tată.

VIII.

Bucuria lui Samuel Schwarz nu se poate descrie. Umbla în degete prin casă se plecà de sute de ori peste pat se ¡vadă ce face mama şi copilul şi tot deatâtea ori sărutà şi fruntea soţiei sale.

În dughian nu suferià pe nimeni să vorbească tare, ca să nu conturbe somnul „coconului“ celui mic.

Datoraşii cari venià să mai ceară amânare nu ştià ce să creadă de jidov. Erà bun, îngăduitor, dedeà răgaz la toată lumea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vestea că are fecior nu puteà rămâneà ascunsă multă vreme şi toţi becijnicii cari erau încurcaţi cu socotelile lor la condica lui Samuel Schwarz buìră să ceară amânări începându-şi cererea cu: să-ţi trăiască feciorul domnule Schwarz!

Pentru ovreu lucrul acesta erà atât de nou, încât cu toată astuţimea lui primià poftirile ca venite din inimă.

În sufletul lui stăpânit până acum numai de luciul aurului se înfiripaseră tablouri noui.

Când privià la plodul înfăşat în scutece, vedeà timpuri depărtate, prin cari copilul lui, mare dejà, treceà ca un prinţ din fermecătoare poveşti.

Şi stând după tarabă, în mijlocul aerului infectat de cătran, ulei şi mirosul de peşte, ovreul erâ atât de fericit că puteà visà.

Un lucru ce nu'l făcuse dânsul nicicând.

Îi venià ca o căldură pe suflet când puteà să făuriască în gând viitorul copilului lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O întâmplare venită așà din senin îi răcoli însă visările umplând sufletul de tată cu temeri nelămurite.

Puteà fi în a șasa zi după naștere.

Samuel Schwarz erà în dughian și aranjà în rafturi niște marfă proaspătă care-i picase tocmai atunci.

Se gândià poate chiar la viitorul copilului lui, când îl segetă prin inimă un țipăt desnădăjduit venit din odaia lehuzei.

Samuel Schwarz se repezì ca un nebun spre ușe. Când o deschise însă, picioarele lui pare că au prins rădăcini în prag.

Se oprì ca trăznit.

În fața patului neveste-si steteà văduva lui Turcu cu mânile întinse după copilul care durmeà liniștit.

Ovreica perită de groază întinse mânile ca de apărare peste copil.

Nebuna rânjià! În ochii ei, perduți în fundul orbitelor căptușite cu negru ardeà o flacără pătimașă. De ar fi fost sufletul ei întreg, puteà să fie focul urei neîmpăcate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care s'a aprins în acele două candele ce dedeau în stins.

Aşă de unde să ştii cea fost ?

Mânile i-se apropiau tot mai mult de copil, asupra lui tăbărâseră şi ochii ei scăldaţi în focul patimei.

În clipa aceea a dat ovreica ţipetul care a răscolit pe Schwarz şi l-a făcut să se repeadă în casă.

Gândul ce-i fulgeră prin creer când se opri ca trăsnit la văzul privelişteі stranii a fost, că copilul lui e în primejdie.

Zăpăciala a durat o clipă numai.

Instinctul îi orbi judecata şi el sări ca o fiară asupra nebunei şi o apucă de gât.

— Ce vrei ? — răcni el ca scos din minţi izbindu-o în părete.

Văduva lui Turcu îşi desfăcu buzele pentru un râs idiot . . . în ochii ei se reflectă pentru o clipă icoana durerii inconştiente . . .

Făcu o mişcare vrând să scape din mânile lui Schwarz . . . în cele două orbite

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se ivì din nou flacăra urii îndreptate spre copil . . .

Ovreul observă privirea.

Încordă degetele în jurul gâtului nebunei gemând.

— Ce vrei? spune? — ce vrei?

Pe faţa văduvei lui Turcu vinele începuseră a se umflă. Deodată apoi cu o putere, pe care nimeni nu şi-ar fi putut-o închipui în trupul acela istovit, ţişni din mânile lui Samuel Schwarz.

Până să bage el de seamă, ea erà în uşa dughianei.

De acolo se întoarse spre dânsul; în sufletul întunecat zbucni pentru o clipă o flacără pribeagă când zise:

— Ce vreau?... copilul îl vreau!... voi m'aţi mâncat pe Sandu . . . şi io vi-l mânc . . . pe al vostru . . . bătu'var Dumnezeu să vă bată.

Mânia ei slăbită se avântă în aer ca un toiag ameninţător.

Samuel Schwarz îşi simţì genunchii îndoindu-se şi se apucă de marginea patului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Văduva lui Turcu se furişă din casă precum a venit, lăsând pe urma ei o piatră de moară pe sufletul lui Samuel Schwarz

O urzeală de temeri îngrozitoare şi nelămurite se aşternù peste cuprinsul celor patru păreţi în mijlocul cărora acum se înfiripà o viaţă nouă. Iar pe tortul nădejdilor mari se nădià încet caerul unei nefericiri care ameninţà de undeva din nemărginire viaţa aceea nouă, care nu purtà nici o vină; doar accea, că s'a zămislit din vlaga lui Samuel Schwarz, asupra capului căruia să îngrămădiau blăstămele unui suflet întunecat.

IX

Patru ani îşi cerniseră zilele dela această întâmplare.

Copilul lui Samuel Schwarz erà mărişor acum şi se învârteà în jurul părinţilor prin prăvălie, împedecându-le rostul.

Muşteriile, dar mai vârtos datoraşii năcăjiţi se făceau a-l purtà pe palme de bucurie. Se jucau cu el, îngăduiau să li-se aghețe cu mânile în mustețe şi în plete, să tragă chiar de ele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi copil ca toţi copiii, el făceà toate cu nădejde. Nu unuia dintre Români îi vrăjià lacrămi în ochi, trăgându-l de musteţi.

Când rămâneà însă pe câte o clipă singur cu Românii din dughian, făceau ce făceau cu el până dedeà în plâns.

— Năpârco!! îi gemeà câte unul în urechi... Judo!!

Şi tot ei să puneau să-l mângăe când se auziau paşii lui Samuel Schwarz.

Erà un fel de răsbunare şi aceasta. Să năcăjeşti copilul de ura tatălui său.

Samuel Schwarz văzându-şi copilul răsărit, începù să şteargă din sufletul său icoana urîtă ce i-se/ imprimase acolo, de când cu ameninţarea văduvei lui Turcu.

Erà om şi Samuel Schwarz. Ş'apoi sufletul omenesc e un lucru curios.

La întâia ameninţare se turbură. Groaza necunoscutului ce are să urmeze îi dă o elasticitate neînchipuită. Cu vremea apoi ameninţări nu-l ajung, şi nici nu mai reageazâ la ele. Se obicinueşte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La fel i a mers şi lui Samuel Schwarz. Atunci, în ziua aceea grozavă, dânsul a crezut, că trebue să nebunească.

Cum, să aibe şi dânsul un copil, vlagă din vlaga lui, suflet rupt din sufletul lui şi să vină o nebună şi să-i răpească comoara...?

Şi pentruce??

Pentru nişte gărgăuni de mamă năcăjită?

...M' ţi mâncat copilul!... aşa a zis. Ce mai vorbă! Cine i-l'a mâncat? Eu nu i l'am mâncat! A avut în el rădăcina boalei şi a perit. Ce-am avut eu cu dânsul? Şi ce tot cu Dumnezeu... par'că Dumnezeu n'ar avea alte treburi, decât să-şi bată capul cu daraverile noastre...

Aşa filozofă Samuel Schwarz de câte ori uitându-se la copil îşi amintea de întâmplarea aceea.

Voia să se liniştească, să se împace pe sine cu fapta săvârşită.

Numai cât lucrul mergea cam greu. Un glas pe care nu-l putea goni Samuel Schwarz din sufletul lui îi tot spunea că minte. Şi glasul acela tainic de care avea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atâtea recori, spuneà altfel povestea... La auzul ei fruntea lui Samuel Schwarz se acopereà cu brezde şi dinţii lui stricaţi trosniau de ciudă. Glasul acela povesteà ovreului ca un duşman crâncen, povestea pe care acesta o ştià prea bine, pe care însă nu voià să o cunoască, pe care se înşelase de atâta vreme să o creadă vis... Duşmanul din lăuntru spuneà lui Samuel Schwarz de necredinţa femeii lui... de Sandu... de casă... Ştià străinul acela toate.

Dar Samuel Schwarz nu erà dispus nici când să asculte acestea.

— Eh — băteà el din picior — ce-mi pasă mie! A fost, a trecut! Care muere e mai bună? Toate-s la fel! Una o ştiu: nu mi-a prădat averea. A făcut ce a făcut... şi poate nici nu e adevărat. Şi chiar de ar fi? Ii ea cea dintâiu...? Ş'apoi a fost cu'n goi... cu'n necurat...

Cu casa? ei... ce-i?... ce am făcut? De nu o luam eu, o luà altul. Pentru dânsa e tot una... Ce blastămă? Ce vreà? D-zeul meu nu ascultă osânda goilor... Nu-mi pasă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In acest „nu-mi pasă“ își concentrà Samuel toată cerbicoșia lui.

Dar nu aveà pace.

Văduva lui Turcu tot mai răsărià din când în când în ușa dughianei. în casă nu mai veneà.

Poate că a avut totuși un luminiș în suflet, care să-i fi lămurit pașul.

In schimb veneà în ușa dughianei și păzeà.

Și cum vedeà copilul ovreului, începeà să se neliniștească. Se îndoià de mijloc acolo în colțul ușei aținting ochii sclipitori la dânsul, în vreme ce gura i-se contractà în fiorul unui râs hâdos.

In acele clipe nenorocita erà ca o fiară ce stà la pândă, gata să sară la prada ei.

Când nu dedeà cu ochii de copil, se purtà liniștită. Dar un lucru erà și atunci curios. Nu plecà din ușă până ce n'o întrebà Samuel, pe care prezența ei îl scoteà din fire:

— Ce cauți?

Cum auzeà întrebarea, văduva lui Turcu treceà prin mare schimbare. Se îndreptà de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spate încât oasele deșirate pocniau și ațintindu-și ochii la jidov ziceà.

— Copilul tău îl caut... să-l duc lângă Sandu!

Samuel Schwarz luà atunci un biciu repezindu-se înjurând spre ușă, iar nebuna o luà la fugă bălăbănind din mâni.

Două trei săptămâni apoi erà pace. Samuel Schwarz se puteà reculege.

— De ce nu se prăpădesc astfel de oameni? — ziceà el.

— Ce folos are omenimea de ei? Să fiu eu stăpâu a-și ști ce să fac cu ei! — spuneà câte odată năăjit.

— Ce-ai face? întrebà câte un Român.

— Ce e? Le-ași da otravă, ca la cloțani — rânjeà ovreul.

Românul tăceà și numai după ce plecà acesta, glăsuià mirat:

— Auzișsi mă? Spurcată lege!

— — — — — — — — — — —

Venise iarna.

Nu erà iarnă cum s'ar cădeà iernii să fie, ci erà mai mult o toamnă adăugată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Plouà într'una şi băteà un vânt rece. Trecuse şi Crăciunu ca vai de el, întinat până după urechi şi iarna, adevărata iarnă nici grijă n'aveà să dee peste ţară.

Românii erau năcăjiţi.

Le pereau nădejdile unui an bun. De atâta ploae se săturase şi pământul chiar. Ce mai erà să aştepte deci după aşa o iarnă cum e aceasta? Ş'apoi nici de lucru nu-şi puteau căutà oamenii. Altădată, pe vremea asta, erau cu toţii la pădure la târş; dar acum erau nevoiţi să stea acasă, să trăiască din gata. Căci să pleci la pădure pe o vreme ca aceasta erà deadreptul ispitirea lui Dumnezeu.

Pe deasupra mai dete un năcaz peste sat.

Se pornise o tuse printre copiii mai mititei, de răsunà satul de dânsa.

Le eşià ochii bieţilor copii opintindu-se, şi mulţi dedeau într'altele. Oamenii se luaseră de cap cu boala nouă. Şi nu erà nicăiri leac pentru dânsa.

După ce scuturà copiii două-trei săptămâni, le trânteà o ferbinţeală la cap şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nişte sgârciuri la pântece şi în trei zile îi aşează între fereşti.

Incercau bieţii oameni toate. Făcut-a părintele slujbi, de cari nu s'a mai pomenit nici la mănăstiri chiar. N'a folosit nimic.

Copiii periau cu grămada.

Babele înspăimântate născociseră povestea „muerii albe", care umblă prin sat, oprindu-se pe la ferestrile caselor. La care fereastră se opreşte şi priveşte înlăuntru, s'a pus pecetea morţii pe fruntea unuia dintre copii.

Când e lumea îngrozită se sperie uşor.

Aşa şi acum.

Oamenii, de cum cădea seara de iarnă peste dânşii, se închideau în case şi stângeau luminile.

Steteau în întunerec de groaza „muerii albe".

Pentru o lume nu puteai scoate pe unul afară de cum s'a înserat odată.

Iar „muerea albă" urmă să-şi culeagă jertfele.

Şi iarna nu mai voiă să vină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din ceriul fumuriu şi înbruznat ca un bărbat năcăjit, cădeau şiroaele umede pe pământul care abiă mai puteà primi atâta reveneală.

Intr'o seară, Samuel Schwarz şedeă lângă sobă. Ţineà o carte în mână. De mult nu mai făcuse dânsul aceasta, dar acum, de când aveà copilul, îi venì aşa din senin râvna după carte şi gândit. Işi lungì picioarele pe un scăunel din dreptul sobei şi aşezând cartea pe genunchi, îşi perdù ochii în jocul flacărilor.

Erà atât de bine în odae.

Căldura molatică, lumina de lampă şi respiratul uşor al copilului, dădeau împreună un tablou fermecător de linişte senină.

Samuel Schwarz, în cadrul acestui tablou se simţeà nespus de bine. Ii veneà să cadă în genunchi, să mulţumească lui Iehova Dumnezeul lui, pentru bunătatea ce i-o arătase până acum.

Aveà ce-i trebuià şi pe de-asupra întreaga lui casă ţişneà de sănătate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Samuel Schwarz își aduse aminte de năpasta ce bântue între copiii din sat.

Dete din cap și murmură:

— Copiii nu sunt grijiți! Goii sunt necurați și proști!

Nici nu-și sfârșì însă vorba, când ușa coridorului căzù în broască cu un sgomot care umplù întreaga casă.

Samuel Schwarz sări fără voie de pe scaun.

Pași grei și grăbiți veniau spre ușa lui.

Ovreul îngrijat luă luminarea și eși în ușă.

Aci se împedecă de dânsul sluga, care voià să dea buzna în odae.

— Ho mă! strigă Ovreul. Ce-i? ai nebunit??

Ridică lumina în sus.

Fața slugii erà ca vopsită cu var.

Prin inima lui Samuel Schwarz trecù un cuțit.

Apucă de umăr sluga și-l scutură:

— Ioane — vorbește mă — ce-i??

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acesta înghiți de câteva ori, duse mâna la pept apăsând de dânsul. bagseama să mai potolească năpraznica bătae de inimă și zise rupt:

— Am văzut-o jupâne... la fereastră... cum... te văd... pe d-ta... Așa... să-mi ajute Dumnezeu!

— Pe cine ai văzut? întrebă Samuel. Un tremur ușor îi cuprinse trupul.

Românul își făcu cruce și-și scuipă în sin, înfiorându-se:

— Muerea albă!

Samuel Schwarz simți cum îl apucă o mână nevăzută de după cap și-l strânge, pe urmă o gură de ghiață pare că-și turnă răceala pe spatele lui.

Abiă putu să întrebe.

— Unde ai văzut-o, mă?

— La fereastra d-tale — jupâne! grăi sluga și adause:

— Să nu mă mișc de aici de n'am văzut-o!

Samuel Schwarz simți bine cum îl pălește un ciocan în cap. Se întoarse în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

odae și se apropie tremurând de patul copilașului.

Băiatul durmia liniștit.

Privi lung la icoana aceasta ruptă din sufletul lui și urcă ochii în bagdadie.

— Adonai! — oftă el înfrigurat de groază, să aperi pruncul! Îți voiu înfrumseța casa Ta cu cele mai alese podoabe!

A doua zi copilul începu să tușească.

X.

Inima lui Samuel Schwarz se sfărmà când își auzià copilul tușind.

A adus medicul dela oraș, nu odată, ci în fiecare zi, necruțând nici caii nici banii. Îi pusese omului o singură condiție: să-i scape copilul. Să nu se uite la nimic. Dacă știe undeva în lume un leac pentru copilul lui să i-l aducă. Și cămașa o dă bucuros, numai să-și vadă copilul scăpat.

Bătrânul medic dedeà din umeri.

În lunga lui praxă Samuel Schwarz n'a fost singurul care i-a spus acestea. Fiecare părinte i-o spuneà. Ce puteà dânsul face?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce-i stă în putere, face omul. Încolo toate sunt la voia lui Dumnezeu.

Atât știa răspunde chirurgul la întrebările lui Samuel Schwarz.

Îl îndreptă la Dumnezeu.

Samuel Schwarz începu să înțeleagă cuvintele medicului. În suflet se aprinsese făclia durerii învălită în zăbranicul negru al jalei. Erà ca și cum o fiară necunoscută și-ar implânta ghiarele într'ânsul sfâșiindu-l din ce în ce mai mult.

Iar copilul se năduşià în convulsiunile tusei.

Nimic nu i-a folosit.

Cu toată grija, cu toate medicamentele scumpe, morbul înmaintà văzând cu ochii.

Peste casa ovreului se pogorî-se o liniște înfiorătoare.

Și prin liniștea aceasta mare și goală tusea băiatului resunà ca un ecou sălbatec, izbind ca un cuțit în peptul de tată al lui Samuel Schwarz.

Umblà prin prăvălie ca un lunatic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu mai știa de nimeni și nimic. Toată firea lui, gândurile toate erau concentrate în jurul patului mic din odaia de alături, în care se frământă zădarnic, căutând să scape de greomântul ce i-se pusese pe pept, copilașul lui.

Vedea icoanele scumpe, zugrăvite cu atâta duioșie de sufletul lui de tată spălă-tăcindu-se și perind, vedea visurile viitorului prăbușindu-se într'un abis mare și întunecat.

În sufletul îndurerat sa născut întrebarea desperată:

— Pentru ce ai trăit tu? Pentru ce ai muncit ca un câne?

Iar Samuel Schwarz măsurând în neștire cu pași mari prăvălia sa, dedea răspunsul murmurând și gesticulând cu mânile.

... Ce am eu acum dacă-l perd? Cât am suferit eu? Am asudat, am trudit, m'am năcăjit... am îndurat sudalme, batjocuri, ocări... numai să scap de jugul greu care mă apăsà din copilărie... M'am ajuns ținta... cari mă ocărau eri, î-mi ling azi mâna... El a venit ca o binecuvântare peste toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceste daruri înviorând sufletul, aurindu-mi nădejdea zilelor de bătrâneţe. Şi acum să-l perd, şi cu el deodată să mi-se prăbuşească şi palatul ce am zidit viitorului lui în sufletul meu?...

Samuel Schwarz îşi vâra mânile în păr şi ţinteà ochii în bagdadia prăvăliei, care să aşterneà deasupra lui afumată şi murdărită de muşte, ca un ceriu mohorât de toamnă.

Îi venià să ţipe, să-şi smulgă părul să se trântească la pământ şi să blasteme orânduirea firei care a hotărât moartea copiilor.

Nu puteà.

Un stăvilar i-se pusese înlăuntru, care opri blăstămul, oprì chiar şi lacrimile, a căror isvor binecuvântat l-a dat Dumnezeu în dar numai săracilor, ca să-şi aline durerea.

Căci săracul avere are — lacrămile.

Samuel Schwarz nu aveà lacrămi; li-a secat isvorul atunci, când apucase pe pîrtia întortochiată spre culmea aurită care-i ispitià liniştea şi somnul: spre îmbogăţire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce mângăere ar fi fost pentru dânsul lacrămile. Ar fi deschis jghiabul lor şi ar fi lăsat să curgă vlaga uşurătoare pânăce ar fi secat şi ultimul strop al durerii.

Aşa însă îi venià să-şi dee cu capul de păreţi.

Iar zbuciumul copilului creşteà din zi în zi.

După câteva săptămâni apoi într'o noapte copilul începu să geamă din greu, şi se vorbiască d'andoasele. Cătră ziuă când sosi şi medicul, o mână nevăzută părea că apucă pântecele copilului; sub apăsarea grea băiatul să strânsese bumb şi ţipà.

Medicul dete din cap şi oftă.

Cu Samuel Schwarz casa începu să se învârtiască.

Pe suflet îi căzu ca o noapte gândul, că moare copilul

Când medicul plecă, Samuel Schwarz îl petrecu ca o umbră rătăcitoare. În acele clipe nici nu a ştiut măcar ce face.

Venind înnapoi îşi propti capul în taraba de lemn, care-i fusese martor cre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dincios gândurilor dela început. Oftările se ţineau lanţ şi trupul lui slab să cutremure în fiori de înfrigurare.

Se perdu-se pe sine.

Din odaia învecinată, sunetul surd al tusei băiatului îşi începuse colinda prin liniştea casei.

În clipe de oboseală, resbăteà înfundat sughiţul stins, al plânsului de mamă.

Ovreica îşi vărsà durerea, de zile dejá' în hohote de plâns. Cu ea a făcut milostenie Iehova: nu i-a oprit lacrămile.

Peste lumina palidă a prăvăliei se culcă o umbră.

Samuel Schwarz tresări şi ridică capul.

Se oprì apoi, ca trăsnit, cu ochi eşiţi din orbite şi îngroziţi de spaimă.

In dosul giamului dela uşă steteà cu ochii ţintă la dânsul văduva lui Turcu.

Aveà mâna dreaptă ridicată în sus ca atunci de demult. Puteà fi deopotrivă ameninţare, ori o indegetare a Acelui, care stăpâneşte dincolo de norii şi azurul senin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al ceriului, carele vede toate şi care răsbună nedreptatea oamenilor.

Samuel Schwarz înlemnise.

Pe urmă desmetecindu-se, făcu o mişcare, par'car fi voit să se asvârle asupra arătării aceleia.

Dar îi veni un alt gând şi rămase locului. Mânat de o idee nebună, care-i brăzdă creerul istovit de gânduri, el îi făcu semn cu mâna să vină înlăuntru.

Femeea înţelese chemarea şi se strecură în prăvălie.

Părea că pluteşte.

Pe urma ei năvăli o undă de răceală umedă.

Samuel Schwarz, mânat de pornirea gândului ce-i răsărise în creer luă un scaun şi-i arătă să şeadă.

Ea duse mâna la gură şi privi speriată la mişcările ovreului. Sufletul ei întunecat nu putea cuprinde ce se petrece cu dânsa.

Pironi ochii la biciul răzimat în păretele de după uşă. Deodată faţa ei se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cordă ca de băgare de seamă. Din liniştea odăii de alături, sbucni tusa năprasnică a copilului.

Nebuna se lumină la faţă.

Erà ca şi când un demon sălăsluşit înlăuntrul ei ar fi aprins în această încăpere întunecată făclia unei bucurii diavoleşti. Scânci în râs şi privià curioasă spre uşa din faţă.

Inima lui Samuel Schwarz se grămădi de durere.

Văduva lui Turcu duse mâna la gură şi şoptì ovreiului în neştire:

-- Tuşeşte băiatul... aşà a tuşit şi Sandu meu...

Samuel Schwarz se îndoì sub lovitură.

Barba începu să-i joace într'un salt nervos. Luă un scaun şi se aşează faţă'n în faţă cu nebuna. O apucă de mână; femeea nu se împotrivì, dar căscă nişte ochi mari.

Privirea goală lunecă, furişându-se spre biciul din cot.

Dar nici Samuel Schwarz în aceste clipe nu mai erà întreg. În mijlocul în văl-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

măşelii de gânduri, cari îl munciseră de când cu boala băiatului, el începu pe încetul să se pearză.

Nu mai erà stăpân pe sine. Îşi perduse până şi judecata. I-se cuibări în creer un gând nebun, isvorit în clipele de groază, care-i stăpâniau sufletul. Îi întrase în cap gândul, că copilul lui ar scăpà, dacă e Samuel Schwarz, ar reparà cumva nedreptatea făcută văduvei lui Turcu. Îi venià, că toată nefericirea lui isvoreşte din aceea faptă...

...M'a blăstămat... pe mine şi pe copil... şi Iehova este răsbunător... spune Thora... Iehova nu uită nedreptatea... şi o răsbună...

Gândul întrat odată, nu s'a mai putut scoate. Samuel Schwarz s'a dovedit prea slab pentru ca să-i închidă porţile. Iar acesta ca un mosafir obraznic, pe care îl cinsteşti în casă, şi care drept mulţămită te dă afară dintr'ânsa, l-a înduplecat pe Samuel să se gândească la nedreptatea lui. Şi pare că'l îndemnà...

Din odae se auzì bine cum se înneacă băiatul în tusă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Văduva lui Turcu ciulì într'acolo, ear Samuel Schwarz se făcuse ghem pe scaun. Fiecare sunet erà o suliță în peptul lui de tată. Gura nebunei să desfăcu și în jurul ei apăru fulgerul sarbăd al unui surîs tâmpit:

— Auzi cum tușește.. Sami!!... ș Sandu meu...

Ovreul nu o lăsă să-și gate vorba, ci strângându-i mâna, o privì țântă în ochi și întrebă restit:

— Știi tu cine vorbește cu tine?

În ochii stinși se aprinsese tremurul unei slabe lumini. Duse palma la gură și dete din cap.

— Cine? Spune!

— Sami jidovul...

Bine. Să-mi spui tu Solomie, de ce mă blastemi tu pe mine, ce rău ți-am făcut?

Nebuna începu să se neliniștească. Încercă să-și scoată mâna din a lui Samuel, ear ochii săltau spre ușă. Voià să fugă.

Ovreul o țineà însă bine și nu o scăpă din ochi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Spui, o nu spui?

Femeea tresări și zise încet.

Dă-mi drumul... Sami...

— Spune!!! — răcni ovreul.

Fața văduvei se înnoură. Părea că un zăbranic cernit s'a pogorît peste dânsa; ear din dosul acestui zăbranic, cei doi ochi turnau fulger după fulger, brăzdând înfiorător această negură a durerii. Gura rămase întredeschisă și printr'însa plămânii mânați de o putere neștiută, își turnau în aerul rece aburul sub chip de mici nouraşi.

Gâfăià.

În întunerecul care stăpânià sufletul acestei nefericite, trebue să se fi răscolit crâncene puteri în aceste clipe. Un trecut întreg, peste care o întâmplare groaznică a căzut acoperindu-l cu desăvârșire, părea că se mișcă năzuind spre lumină. Erà o frământare înfiorătoare a sufletului. O luptă a luminii cutropite cu întunerecul cutropitor.

Samuel Schwarz își înfipse privirea aspră în mijlocul acestei frământări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Femeea se sbăteà ca prinsă într'o mreajă tainică.

— Spune!! gemu Samuel.

În loc de răspuns, ea încercă ca să se smulgă din mâna lui, dar nu putu. Atunci, ca la o poruncă, venită de cine ştie unde, faţă ei se alină. O linişte se revărsă peste faţa brăzdată de creţuri şi sbârcită, o linişte care erà mai înfiorătoare ca deslănţuirea furtunei de adineori.

— Spune odată!... Spune! imploară Samuel.

Şi gura aceea se deschise, rostind încet:

— Sami!... mi-ai mâncat copilul... atâta am avut..

. Cuvintele acestea păreau a venì de undeva din departe, din altă lume. Lui Samuel Schwarz, când le auzì, i-se păru, ca miros de pământ şi de mort. Îi trăznì prin minte gândul nebun, că altul vorbeşte prin văduvă. Începu să tremure.

Clănţănind din dinţi şi prăpădit de groază, el încercă să se tocmiască. În spasmele fricei, crezu că vorbeşte cu un om de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

seama lui. Ori şi-a perdut şi Samuel lumina sufletului?

— Auzi! — îngână el — îţi dau casa... numa să nu moară... copilul.

Văduva îşi perdu ochii prin giamurile uşii şi şopti:

— Pe Sandu dămi-l... casa ţine-o...

— De unde să ţi-l dau... răcni Samuel... eu ţi-l'am luat?

— Muerea ta l'a mâncat...

Ovreul se cutremură...

— Auzi — începu el rugător — îţi dau tot ce vreai, numai să stai dela copil...

Erà Samuel Schwarz nebun?

Femeea pare că nu l'a auzit...

— Daţi-mi feciorul...

Samuel Schwarz oftă.

Din odaia de alături se auzì copilul înnecându-se cu tusea şi ovreica ţipând: Samuel! Samuel!

Ovreul se repezì în odae.

Văduva lui Turcu se ridică de pe scaun, întinse capul spre uşa de unde veniseră ţipetele, apoi plecă încet afară zicând:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vă bate Dumnezeu dragul!

În această clipă părea cu sufletul înseninat.

XI.

A doua zi des de dimineață, medicul chemat la căpătâiul băiatului dete gânditor din cap. Samuel Schwarz pândea cu sufletul reslățit mișcările de desnădăjduire ale omului, dela care aștepta dânsul în această clipă — mântuirea copilului.

După o tăcere din care oftările grele ale băiatului bolnav resăriau ca niște rebufniri dureroase, bătrânul medic rosti sentința.

— Dacă o duce până de seară îi scăpat!!

Peste capul lui Samuel Schwarz cuvintele acestea căzură ca și cum s'ar fi prăbușit bagdadia peste dânsul.

În neputința-i omenească și înfiorat de năpraznicul gând al despărțirii el încleștă mânile lui slăbite în postavul vestei... Sub încordarea mușchilor postavul se întinsă și nasturii de os țișniră în pereți cu un sunet uscat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De ce n'a putut cu aceeaşi uşurinţă să-şi smulgă inima din pept? Ar fi smuls'o, fără pic de părere de rău . . .

După plecarea medicului, liniştea din cuprinsul îngreunat al odăii devenise îngrozitoare.

În splendoarea albă a patului, trupul istovit de patimă al băiatului cu faţa de ceară părea o nădejde gata a se prăbuşi undeva într'un abis, a cărui gură rece îşi simţia receala înnainte, fără a fi văzut. Lui Samuel Schwarz lumea îi părea îmbrăcată în negru, vieaţa lui de până acum un imens pustiu care ameninţă a se sfârşi pe neaşteptate într'o negură deasă şi nepătrunsă.

Îi venia că nu inspiră aer, ci un lichid greu, păcuros, care se aşează pe suflet cu o greutate imensă ameninţându-l să-l năduşiască.

Eşi afară.

Un bold din lăuntru îl tot îndemnă să fugă, să plece, să iee lumea în cap.

Aerul rece, săgetător, al ernii fără vlagă îl izbi în faţă trezindu-l din toropeala

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce-l cuprinsese. Din imensul fumuriu al pâclei de nori ploaia mărunță cernià în jos răceala-i de plumb.

O icoană, care alungă toate razele prin suflet.

Pentru Samuel Schwarz erà tot una; el şi aşa nu vedeà nimic.

Tot ce se reflectà în sufletul lui pustiu se cuprindeà într'un mic cosciug deschis şi umplut cu pae, peste cari zăceà întins — copilul lui.

Ovreul se rezimă de stâlpul cerdacului . . . Din grajdul uriaş resunà mugetul vitelor, câte o lovire de copită în podul de lemn, grohăit flămând din fund. Coşarele mari, umplute până'n desăvârşire cu rodul sudorii altora, să lungeau tăcute de-alături. Printre laţurile înnegrite de ploi, păpuşoiul îşi arătà dinţii galbini, sclipitori.

Erà o avere în jurul lui Schwarz.

Rodul opintirilor sale de patru ani îl încunjurà. Dar ochii lui nu vedeau . . .

Prin bura ploii mărunte, din adâncul mohorît al dimineţii de iarnă el vedeà re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sărind lădița de lemn, căscând o gură enormă, pentru ca să înhațe nădejdile vieții și visurile nopților de socoteli întrupate în veselul grai ce-i luminasă zilele.

Și nu-i venià să creadă.

Nădejdea se împăivănà de slaba rază ce o dete medicul: „dacă".

De acest „dacă" se legà sufletul lui Samuel Schwarz.

În frământarea lui mare se cristaliză un gând vag, un gând pustiu care îi învârtoșă sufletul mocnit.

Se gândì la Adonai, la Dumnzeul părinților săi . . .

Întră în una din odăi, oblonì ferestrile și zăvorì ușa. Îl apucă un zor, o grabă, temându-se să nu întârzie cu rugăciunea.

Luă de pe măsuța veche sfeșnicul, aprinzând întrăitele lumini. Își anină după cap stergarul alb, tocmì cornul pe frunte și întinse curelele sulului pe mâna dreaptă.

Cartea sfântă începù să-și mântuie frunzele și murmurul rugăciunii urcà și coborà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în liniștea umedă a camerii după îndoirile trupului ovreului, care înălță ruga lui spre Dumnezeul strămoșilor săi într'un avânt de grabă nebună.

Odaia se umpluse de miros de ceară ... Samuel Schwarz își mărturisea în sfințenia păcii din odae, mânat de gândul năpraznic al morții, păcatele sale, implorînd ertare, nu pentru sine, pentru — copilul lui.

Ruga străină, în cuvintele căreia mii de ani au grămădit durerea și năcazul poporului ales, se înălță ca o coloană de fum de pe vechi altare de jertfă.

La ușa care dedea în odaia bolnavului, convulsiuni dureroase, năduşeli crâncene se frământau să între.

Samuel Schwarz la auzul lor se frângea de mijloc și ruga lui cerșia mai cerbicoasă întrare undeva ... la treptele scăldate în aur dela tronul lui Adonai.

Vremea se înfurișă încet pe lângă Samuel Schwarz, mântuind pe neobservate o zi din uriașa îngrămădire a veciniciei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Seara de iarnă se trânti supărată peste pământ. Şi năcăjită cum erà îşi ridică şi fătul, care opintì în zbuciumări năpraznice peste câmpi, învârtind în învălmăşeală nebună pâcla de nori.

Furios de năcazul mamii, uraganul se năpustì cu toată puterea lui peste pământul înnecat în apă.

Norii se ascunseră grăbiţi departe sub orizonturi, lăsând de veghe numai stelele de pe ceriu cari tremurau şi dânsele de fiorul gheţos care se învârtoşà în largu-i cuprins.

Samuel Schwarz tresări în mijlocul rugăciunii.

Giamurile se sbătiau în cuprinsul lor de lemn văetându-se tânguitor sub povara ce năvălià spre dânsele. Unde-va prin pod o uşă neînchisă se sfărmà zadarnic să cadă în broască.

În urletul vântului Samuel Schwarz credeà a auzì solia tainică a lui Adonai.

Sub o opintire nebună a vântului un giam mai slăbit sărì din cadru sfărmându-se de oblonul greu, cu un strigăt disperat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar nici oblonul îngrozit nu putù să mai ţină pept furiei de afară. Se dete spăimântat la o parte şi şivoiul rece se năpusti în odae. Sfeşnicul amorţi într'o clipită stingându-şi îngrozit licăririle palide.

Samuel Schwarz se cutremură.

Din ochiul spart noaptea îngrozitoare îşi arată întunerecul fioros. În negura aceasta hâdă, care ţipà şi gemeà sub îmbrăţişările vântului. Samuel Schwarz părea că ceteşte o înrăvăşire de cuvinte tainice pe cari le grămădià lângă olaltă o mână nevăzută.

Ce a putut oare ceti?

Căci ca şi cum l'ar ameninţà o putere vrăjmaşă de acolo din băsna înfundată a nopţii, el să retrase încet spre odaia copilului său. Ochii îşi luară refugiu în orbitele săpate adânc sub frunte.

Când deschise uşa, o mână de gheaţă pare-că s'a vârît nevăzută pe urma lui.

Aerul rece atinse de patul copilului.

Bolnavul începù să tuşească. Ovreica se grăbì să-i atingă buzele cu linguriţa, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care vărsă cu mână trămurândă câteva picături.

Medicamentele reapărură peste puțin în formă de spumă gălbie în colțurile gurii pârjolite de foc.

Samuel Schwarz înholbă ochii lui tulburi la băiat.

Părea o harfă sfărâmată.

Afară vântul să încercà tot mai năpraznic.

Erà un urlet, un geamăt, un vaet tainic, îngrozitor și sinistru.

Orologiul din părete își mântuià rostul în salturi mici, arătând pe placa smălțuită cum se trec clipele vieții.

Băiatul începù să geamă.

Ochii lui sfârșiți se dedeau peste cap sub pleoapele cari abià se mai puteau desface.

Prin sufletul lui Samuel Schwarz se strecurară fulgerând cuvintele medicului.

Vremea sosise.

Sufletul de tată treceà acum prin vârtejul pustiu al ultimului act de durere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ceasul brăzdă liniştea nopţii pornindu-se să spună în glas de metal cele douăsprezece ceasuri.

Erà la miez de noapte.

Afară vijelia nesăţioasă îşi învârtoşà urgia.

Părea că casa se cutremură în temelii.

Deodată copilul se năduşì.

Gura se desfăcù hălind după aer.

Samuel Schwarz sărì să-i ridice capul.

Ovreica dete un ţipet înfiorător, grămădindu-se peste copil.

Copilul învineţise. Începù să se svârcolească ; din pept aerul puţin buià în horăieli înfundate. Mânuţele mici se bălăbăniau prin aer cercând să se prindă de ceva.

Ovreica ţipà ca scoasă din minţi.

Deodată băiatul se smuncì, se întinsă şi desfăcù ochii mari.

Oasele mici trosniră din încheeturi şi trupul rămase nemişcat.

Samuel Schwarz răcnì ca un nebun şi căzù mototol peste trupul din care fugise vieaţa într'o clipită.

Afară vântul îşi puse toate puterile isbindu-se în geamuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Prin urletul lui, în noaptea îngrozitoare şi înnecată în păcură, se auzì un glas de femee ...

Părea că un duh îşi sbiară năcazul în pustiul unui deşert.

— Sami !!.. Jupâne !!.. am venit după copil!

Vântul luă în braţă cuvintele rezleţe şi le trântì prin geamul spart în odaia goală, strecurându-le prin crepătura uşii.

Ajunse în odae se furişară în urechea ovreicei ... care stăteà lângă pat ca vrăjită de o putere haină.

— Sami !! — ţipă graiul din nou ... Sami ... a venit Sandu după copil! ...

Dar Samuel Schwarz nu mai auzià nimic.

A îngheţat şi el odată cu copilul lui.

— — — — — — — — — —

Afară furtuna se alină ca la o comandă tainică venită din adâncuri.

Stelele pe ceriu sclipeau radioase.

Erà ca şi când firea s'ar fi dat odihnei, răsbunând un — păcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932